

JULKAISU

Hanna Wass, Timo M. Kauppinen,
Paula Saikkonen & Heikki Hiilamo

**KENEN HYVINVOINNISTA PUOLUEET
VÄLITTÄVÄT?**

**KENEN HYVINVOINNISTA PUOLUEET
VÄLITTÄVÄT?**

Hanna Wass, Timo M. Kauppinen,
Paula Saikkonen & Heikki Hiilamo

KENEN HYVINVOINNISTA PUOLUEET VÄLITTÄVÄT?

KAKS – Kunnallisan
kehittämissäitiö

Kunnallisan kehittämissäitiön Julkaisu 44
2021

ISBN 978-952-349-067-3
ISSN 2489-9631

Sisällys

1	Johdanto: hyvinvointiteemat koronavaaleissa	2
1.1	Kevät kuntavaalisiirtolassa.....	4
1.2	Kunnat koronakriisin kourissa ja soteuudistuksen syövereissä.....	6
1.3	Kukoistavat vai kuihtuvat kunnat	8
1.4	Kunnanvaltuustossa koalitiot rakennetaan kysymys kerrallaan.....	9
2	Puolueiden kannatuksen yhteys äänestysalueen väestön sosioekonomiseen rakenteeseen vuoden 2017 kuntavaaleissa	12
2.1	Tutkimusasetelma	12
2.1.1	<i>Aineisto ja käytetyt muuttujat.....</i>	<i>12</i>
2.1.2	<i>Tilastollinen analyysi.....</i>	<i>14</i>
2.2	Koulutustaso on tuloja vahvemmin yhteydessä puolueiden kannatukseen	16
2.3	Sosioekonominen asema on yhteydessä puoluekannatukseen etenkin kaupungeissa	19
2.4	Yhteenveto.....	24
3	Kuntavaaliohjelmien lukuisat lupaukset.....	26
3.1	Tutkimusasetelma	26
3.2	Hallitus–oppositio-asetelmat sekoittuvat vaaliohjelmissa kuntapolitiikkaan	27
3.3	Kunta – pohjoismaisen hyvinvointivaltion palvelusektori.....	27
3.3.1	<i>Kuntapalvelut lapsille, nuorille, perheille ja vanhuksille.....</i>	<i>28</i>
3.3.2	<i>Kuntatalous koronan puristuksissa</i>	<i>29</i>
3.3.3	<i>Palveluja paikallisesti.....</i>	<i>31</i>
3.4	Yhteenveto.....	35
4	Päätelmät.....	37
4.1	Puolueet tuntevat äänestäjensä	37
4.2	Kuntien tarjoamilla hyvinvointipalveluilla on tärkeä rooli yhteiskunnan toipuessa pandemiasta	38
4.3	Uudistuva kuntademokratia.....	40
	Lähteet	42

Tutkimus on laadittu osana Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittamaa "Kansalaisuuden kuulut ja kuplat (BIBU)" -tutkimushanketta (hanke nro 312710). Kirjoittajat kiittävät lämpimästi dosentti Sami Borgia käsikirjoituksen kommentoinista.

1 Johdanto: hyvinvointiteemat koronavaaleissa

Alkuvuodesta 2020 puhjennut ja yhä jatkuva globaali koronapandemia nosti hyvinvointivaltioon nivoutuvat teemat politiikan keskiöön myös Suomessa. Akuuttien terveysuhkien rinnalla hallitus on joutunut huolehtimaan kriisin välillisistä taloudellisista ja sosiaalisista vaikutuksista. Epidemian hillitseminen on leimannut myös sairaanhoitopiirien ja kuntien toimintaa. Viruksen leviämistä ehkäisemään pyrkivät rajoitustoimet ovat tyrehtyttäneet monilla aloilla liiketoimintamahdollisuudet, minkä seurauksena työntekijöitä on irtisanottu ja lomautettu. Lähiopetuksen ja harrastusmahdollisuuksien keskeytyminen on heikentänyt nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointia. Päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivät ovat jääneet vaille vertaistuki- ja muita lähipalveluita. Myös muiden sosiaali- ja työllisyyspalveluiden asiakkaille on koitunut hankaluuksia palveluiden lopettamisesta tai siirtymisestä etäkäyttöön. Etäpalvelut ovat toimineet huonosti niillä, joilta puuttuu kottimaisten kielten taito, ja joiden valmiudet toimia digitaalisessa yhteiskunnassa ovat rajalliset (Eronen ym. 2021, 2021).

Samanaikaisesti koronakriisissä on saatu vankka näyttö pohjoismaisen hyvinvointivaltion toimintakyvystä. Keväällä 2020 työmarkkinaosapuolet sopivat lomautusten helpottamisesta, mikä helpotti myös yritysten sopeutumista (HE 26/2020 vp). Hyvinvointivaltion turvaverkot, kuten lomautetuksi tulleiden työttömyysturva ja uutena tukimuotona toimeentulon hiipumisesta kärsineiden yrittäjien mahdollisuus työttömän perusturvaan, ovat olleet keskeisiä yksittäisten kotitalouksien ja etenkin itsensä työllistäjien selviämisen kannalta. Valtion vastuulla oleviin tulonsiirtoihin ja erinäisiin kustannustukiin on kohdistunut kova paine. Myös kunnilla on huomattavia velvoitteita: paitsi että ne huolehtivat sosiaali- ja terveystalouksien tuottamisesta, niiden tehtäviin kuuluu edistää myös kuntalaisten hyvinvointia ja terveyttä ja pandemian aikana tarjota esimerkiksi terveysturvallinen perusopetus. Kunnat ovatkin suurin yksittäinen terveydenhuoltomenojen rahoittaja noin 40 prosentin osuudellaan (THL 2020).

Näistä lähtökohdista kesän 2021 kuntavaaleista voi perustellusti puhua hyvinvointivaaleina. Kunnat muodostavat kansalaisia usein lähimpänä olevan julkishallinnon tason (Möttönen 2019), jossa hyvinvointivaltion vahvuudet ja puutteet näkyvät konkreettisesti. Tarkastelemme tässä raportissa kuntavaaleja hyvinvointivaltion kehityksessä yhtäältä äänestäjien kohdistaman kysynnän ja toisaalta puolueiden tarjonnan kautta. Tutkimme ensiksi, miten äänestysalueen asukkaiden sosioekonominen asema (koulutus- ja tulotaso) oli yhteydessä äänestysaktiivisuuteen ja puolueiden kannatukseen vuoden 2017 kuntavaaleissa. Analyysi perustuu aineistoon, joka sisältää äänestysalueittaiset tiedot vuoden 2017 kuntavaalien äänestystuloksista ja 18 vuotta täyttäneen väestön sosioekonomisesta rakenteesta vuoden 2016 lopussa. Tulosten pohjalta näemme, millaisilta alueilta kukin puolue sai viimeksi vahvimman kannatuksensa. Niiden asukkaista muodostuu kunkin puolueen ydinryhmät, joita kesäkuun kuntavaaleissa pyritään tavoittelemaan. Puolueiden kannattajakunnan sosioekonomisen profiilin määrittely edellisten kuntavaalien perusteella on keskeistä siitä syystä, että kansallisten vaalien tulokset eivät vält-

tämättä kuvasta tätä kovinkaan tarkasti. Kuntavaalit käydään jokaisessa kunnassa erikseen, ja niissä saattaa siten nousta huomattavasti esiin myös alueellisia ja paikallisia kysymyksiä, joita koskevia linjauksia äänestäjät arvioivat ehdokas- ja puoluevalintoja tehdessään. Tämän tyyppinen tarkastelu myös mahdollistaa suoran ajallisen vertailun sen jälkeen, kun vastaava aineisto on saatavilla vuoden 2021 kuntavaaleista.

Puolueille kuntavaaliohjelmat ovat yksi keskeinen tapa pyrkiä vastaamaan äänestäjäkunnan tarpeisiin ja profiloitua ratkaisujen tarjoajina. Tarkastelemme tätä tarkoitusta varten muodostamamme luokittelukehikon avulla, millaisista ja keille suunnatuista peruspalveluista puolueiden ohjelmissa puhutaan, ja miten erilaiset sosiaalipoliittiset teemat, kuten varhaiskasvatus, koulu, terveydenhuolto ja sosiaalipalvelut, niissä näkyvät. Olemme erityisen kiinnostuneita puolueiden esittämistä edustusväitteistä (Saward 2010, ks. myös Mattila 2017): mihin äänestäjäryhmiin puolueet kohdistavat vetoamuksensa ja missä määrin kuntaohjelmissa esitetyt toimet ja ratkaisuehdotukset vaikuttavat olevan linjassa sen kanssa, mistä ryhmistä puolue on edellisissä vaaleissa saanut eniten kannatusta?

Nämä kysymykset ovat keskeisiä myös sen jälkeen, kun vuoden 2021 kuntavaalien tulokset ovat selvillä. Responsiivisen puoluekannatuksen ideaalissa (Thomassen 1994; ks. myös Scwennicke 2017) oletetaan, että äänestäjillä on selkeitä näkemyksiä politiikan eri asiakysymyksistä, he ovat perillä puolueiden ja ehdokkaiden niitä koskevista vaalilupauksista ja valitsevat siten ehdokkaan ja puolueen, joka parhaiten edustaa heidän tavoitteitaan näiden eri asiakysymysten osalta. Vastaavasti puolueiden oletetaan muotoilevan politiikkaansa vastatakseen äänestäjien vaaleissa ilmaisemiin preferensseihin. Käytännössä tiedetään, että poliittinen edustus tapahtuu harvoin näin suoraviivaisesti, vaan myös politiikkaa aktiivisesti seuraavien äänestäjien valinnassa painavat asiakysymysten rinnalla puoluesamastumiseen ja sosiaalisiin identiteetteihin liittyvät arvostukset (ks. Achen ja Bartels 2016). Äänestäjät eivät myöskään juurikaan luota puolueiden noudattavan vaaleissa tekemiään lupauksia yksittäisten asiakysymysten osalta (Ylisalo 2020). Kuntavaalien konkreettisesta kehiksestä johtuen asiakysymysten merkitys saattaa kuitenkin painaa tavallista enemmän, joskin puolueisiin kiinnittyvillä valinta kohdistuu myös kuntavaaleissa lähes aina omaan puolueeseen (Borg 2018, 168–169). Vuoden 2017 kuntavaaleissa omassa kunnassa tärkeiden paikallisten kysymysten merkityksen oman äänestysvalinnan kannalta ratkaisevaksi arvioi viidennes, mikä oli sama määrä kuin valtakunnallisten kysymysten kohdalla (mt. 116). Jälkimmäisten merkitys kohdistuu puolueiden kuntavaaliohjelmissa, joissa ei voida pureutua yksittäisen kunnan kontekstiin, vaan asioita käsitellään yleisellä tasolla.

Kuvaamme seuraavassa luvussa kesäkuun kuntavaalien lähtöasetelmaa, joka on poikkeuksellinen paitsi koronapandemian ja kuntavaalien siirtämisen myös valmisteilla olevan sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen myötä. Keskustelemme lisäksi lyhyesti kuntien lähitulevaisuuden näkymistä, jotka muodostavat puitteet kunnallisen päätöksenteolle, ja kertaamme kunnallispolitiikan keskeiset toimintaperiaatteet. Varsinainen empiirinen analyysi on jaettu kahteen osaan, joiden keskeisistä tuloksista keskustelemme päätelmäosuudessa.

1.1 Kevät kuntavaalisiirtolassa

Kesän 2021 kuntavaalit käydään poikkeuksellisessa tilanteessa, jossa politiikkaan kohdistuu äänestäjien terveyden ja turvallisuuden takaamisen osalta suuria odotuksia ja tarpeita. Jännitettä lisää osaltaan myös se, että puolueet pyrkivät vetoamaan pandemian hillintään liittyvillä linjauksillaan yhä vahvemmin omaan äänestäjäkuntaansa perinteisen kuntavaalikampanjoinnin jäätyä pitkälti koronakriisin jalkoihin. Vaalikampanjoinnin käynnistämistä hidasti etenkin alkuvuodesta kiihtynyt keskustelu siitä, miten vaalit voidaan järjestää pandemian oloissa, vai tulisiko ne siirtää myöhempään ajankohtaan. Oikeusministeriön linjaus oli pitkään, että vaalit pidetään suunnitellussa aikataulussaan ja terveysturvallisuus taataan teknisluontoisilla erityisjärjestelyillä. Vaalilain muutoksia vaativat keinot, kuten ennakoönnestysajan pidentäminen, varsinaisen äänestämisaikakohdan palauttaminen kaksipäiväiseksi ja kirjeäänestyksen ulottaminen ulkokansalaisista myös kotimaassa asuviin, rajattiin jo alkusyksystä 2020 keinovalikoiman ulkopuolelle.

Helmikuun alussa ministeriön virkamiehet kuitenkin esittivät yllättäen kuntavaalien siirtoa. Asiaa käsiteltiin useaan otteeseen puoluesihteereistä koostuvassa vaalijärjestelmän uudistamista pohtivassa toimikunnassa, jonka jäsenenä on myös oikeusministeriön edustajia ja asiantuntijoita. Puoluesihteerit päätyivät lopulta Perussuomalaisen vastustuksesta huolimatta suosittelemaan vaalien siirtämistä kesäkuulle ja ennakoönnestysajan pidentämistä kahteen viikkoon. Päätöksen pohjalla olleessa oikeusministeriön (2021) muistiossa esitetään siirrolle useita eri perusteita, joista yksi oli THL:n lausunto huhtikuun mahdollisesti epidemiatilanteesta. Hallitus teki puoluesihteerien kannan mukaisen esityksen eduskunnalle, joka hyväksyi sen maaliskuun lopussa. Lakimuutoksen myötä valittavien kunnanvaltuustojen toimikausi alkaa syyskuun 2021 alussa ja jatkuu toukokuun 2025 loppuun (HE 33/2021 vp). Lakimuutoksen käsittelyn yhteydessä järjestetyn äänestyksen lopputuloksena todettiin myös oikeusministeri Henriksen nauttivan edelleen eduskunnan luottamusta.

Kysymys kuntavaalien siirtämisestä osoittaa konkreettisesti sen, miten suuri merkitys vaaleilla on. Ensinnäkin kansalaiset halusivat pitkään, että vaalit järjestetään suunnitellusti. Valtioneuvoston kuukausittain keräämän Kansalaispulssi-verkkokyselyn (Valtioneuvosto 2021) mukaan vielä helmi-maaliskuun vaihteessa 53 prosenttia 15–74-vuotiaista oli sitä mieltä, että vaalit tulee järjestää alkuperäisessä aikataulussaan. Vastaavasti vain 25 prosenttia oli samaa mieltä väitteestä *”Koronatilanteen vuoksi kuntavaalit tulee siirtää, jotta kaikki halukkaat pääsevät äänestämään”*. Luottamus vaaliviranomaisten kykyyn järjestää vaalit koronasuositusten mukaisesti turvallisesti oli vankkaa (65 %) ja äänestäminen koettiin koronatilanteesta huolimatta turvalliseksi (74 %). Ehkä yllättäen moniin julkisuudessa esitettyihin näkemyksiin suhteutettuna sekä luottamus että turvallisen äänestämisen kokemus olivat selvästi yleisempää 60 vuotta täyttäneillä kuin alle 30-vuotiailla (57 % vs. 72 % ja 67 % vs. 81 %).

Toiseksi vaalien merkitys näkyi siirtopäätöksen synnyttämässä vilkkaassa julkisessa keskustelussa, jossa korostettiin vaalien keskeistä asemaa liberaalissa demokratiassa. Vaalien rooli korostuu etenkin kriisioloissa, koska niiden kautta kansalaiset sekä antavat päätöksentekijöille valtuutuksen hoitaa tehtäviään että val-

vovat niiden hoitamista asettamalla valitut edustajat säännöllisin väliajoin vastuullisiksi toimistaan. Kyvyttömyys turvata vaalien järjestäminen poikkeusoloissa nähtiin Marinin hallituksen koronatoimien yhtenä selvänä epäonnistumisena. Koronakriisin puhjettua yhteensä 78 valtiota on siirtänyt joko kansallisia tai paikallisia vaalejaan (International IDEA 2021). Pääosa siirroista ajoittui kriisin alkupuoliskolle.

Läntisissä demokratioissa vaalit on pääosin kyetty järjestämään ja terveysturvallisuuden ja yhdenvertaisten osallistumismahdollisuuksien turvaamiseksi on kehitetty monenlaisia ratkaisuja (Asplund ym. 2020; Fernandez Gibaja 2020; Gronke ym. 2020). Esimerkiksi maaliskuussa 2021 käytyjä Alankomaiden parlamenttivaaleja varten säädettiin erillinen COVID-19-vaalilaki, joka mahdollisti äänestysajan pidentämisen kolmipäiväiseksi, yli 70-vuotiaiden kirjeäänestyksen, valtakirjaäänestyksen sekä äänestämisen autosta käsin (ks. Helsingin Sanomat 17.3.2021). Suomen järjestelyjen puutteellisuutta koskeva kritiikki käy ilmi myös perustuslakivaliokunnan mietinnössä (PeVM 4/2021 vp – HE 33/2021 vp), jossa katsottiin vaalien siirtämisen olevan *”vallitsevassa epidemiatilanteessa välttämätöntä ihmisten terveyden ja hengen suojelemiseksi sekä erityisesti sen varmistamiseksi, että äänioikeutetuilla on tosiasialliset mahdollisuudet käyttää perustuslain 14 §:n 3 momentin mukaisia oikeuksiaan”*. Samanaikaisesti valiokunta kuitenkin huomautti, että hallituksen tulisi selvittää Euroopan neuvoston perustuslakiasioita käsittelevän Venetsian toimikunnan (2020) suosittelmien erityistoimien soveltavuutta Suomen oloihin, samoin kuin kirjeäänestyksen laajentamista nyt käsillä oleviin tilanteisiin.

Kolmas tärkeä havainto on, että kuntavaalien siirtämisestä ei näyttäisi aiheutuneen välittömiä vaurioita edustuksellisen demokratian näkökulmasta. Maaliskuun kolmannella viikolla kerätyssä Kansalaispulssi-verkkokyselyn vastaajista 58 prosenttia katsoi, että kuntavaalien siirtäminen oli oikea päätös sen varmistamiseksi, että kaikki halukkaat pääsevät äänestämään. Väitteestä *”Kuntavaalit olisi pitänyt järjestää alkuperäisen aikataulun mukaisesti huhtikuussa 2021”* oli yhtä mieltä ainoastaan alle neljännes. Havainto vastaa aiemmissä tutkimuksissa saatuja tuloksia siitä, että äänestäjät ovat valmiita seuraamaan näkemyksissään kannattamansa puolueen linjauksia (vrt. Slothuus 2010; Slothuus ja Bisgaard 2020). Vastaajista 82 prosenttia oli tyytyväinen demokratian toimivuuteen Suomessa, mikä on suurempi kuin vastaava osuus (77 %) vuoden 2019 eduskuntavaalitutkimuksessa esitettyyn muotoilultaan identtiseen kysymykseen (Grönlund ja Borg 2020). Myös tämä tulos on linjassa sen kanssa, miten tutkimusten pohjalta tiedetään demokratian kannatuksesta: ongelmallisiksi koetut ratkaisut saattavat nakertaa niistä vastuussa olevien päätöksentekijöiden spesifiä kannatusta, mutta järjestelmän peruseriaatteisiin kohdistuva kannatus on hyvin vakaalla pohjalla (Norris 2017). Lisäksi demokratian suosio yleensä vahvistuu kansalaisten keskuudessa, mikäli sen koetaan olevan uhattuna (Claassen 2020). Vaalien siirrosta ei näyttäisi myöskään syntyneen saman tyyppistä ”varastetut vaalit” -keskustelua kuin mitä nähtiin Yhdysvaltojen presidentinvaalien yhteydessä, eivätkä näkemykset vaalien siirtämisestä kannatustaktisista syistä ole saaneet taakseen laajamittaista tukea (Yle 12.3.2021).

Puolueiden näkökulmasta vaalien siirtäminen tarjosi mahdollisuuden täydentää ehdokaslistojaan, vaikka pitkään jatkunut epäselvyys vaalien ajankohdasta ei ehkä yllättäen suoraan vaikeuttanutkaan ehdokashankintaa. Ehdokasmäärissä oli alku-

peräisen aikataulun mukaisen takarajan umpeuduttua jopa hienoista nousua vuoden 2017 tilanteeseen verrattuna. Kuntavaalien siirtyminen kesäkuulle antoi kuitenkin ehdokkaille jatkoaikaa tunnettavuutensa lisäämiseksi, mikä voi olla erityisen tärkeää kampanjoinnin siirryttyä koronaoloissa pitkälti verkkoon. Kuntavaaleissa on perinteisesti korostunut kasvokkaisten kohtaamisten merkitys: esimerkiksi vuoden 2017 kuntavaaleissa yli puolet tunsivat äänestämänsä ehdokkaan henkilökohtaisesti (Borg 2018, 130). Kuntademokratian kannalta keskeisin vaikutus syntyy kuitenkin siitä, että vaaliagendalle syntyi vaalien siirron myötä lisää tilaa käsitellä äänestäjille keskeisiä kysymyksiä, joiden kärkipäässä ovat terveyteen ja hyvinvointiin liittyvät teemat. Kunnallisalan kehittämissätiön marraskuussa 2020 teettämän kyselyn mukaan valtuutettujen halutaan ennen kaikkea keskittyvän terveyspalvelujen, vanhustenhuollon, työllisyyden, kotikunnan talouden ja lähiympäristön turvallisuuden edistämiseen. Tältä osin koronakriisi ei näyttäisi muuttaneen tilannetta, sillä kärkiteemat ovat samoja kuin vuoden 2017 alla (Kunnallisalan kehittämissätiö 2021a).

1.2 Kunnat koronakriisin kourissa ja soteuudistuksen syövereissä

Koronapandemian päättymisen ajankohta ei toistaiseksi ole tiedossa. Hallitus on esittänyt suunnitelmia rajoitusten purkamiseksi eli niin kutsutuksi exit-strategiaksi, mutta sen toimeenpano on vielä alussa. Onkin selvää, että koronapandemian jälkihoito ja jälleenrakennus jäävät kuntien osalta nyt valittavien valtuustojen tehtäväksi. Samanaikaisesti pandemia on heikentänyt kuntien taloutta ja työllisyyttä sekä lisännyt palveluntarpeita. Koronakriisin synnyttämien erityistarpeiden rinnalla kysely- ja rekisteritutkimukset kertovat hoito- ja hoivavelan kasvamisesta (Eronen ym. 2020, 2021; Haikkola ja Kauppinen 2020; Nelimarkka ym. 2021; Rissanen ym. 2020; Suvisaari ym. 2021, THL 2021a). Myös koulutuspalveluissa saatetaan tarvita lisäpanostuksia koronaepidemian synnyttämien vaurioiden vuoksi. Maaliskuussa 2021 käynnistyneet laajat kuntien työllisyyskokeilut lisäävät kuntien vastuuta työllisyyspalveluista. Koronaepidemia kohdistaa suuria tarpeita ja odotuksia työllisyyspalveluihin myös niissä kunnissa, jotka eivät osallistuneet kokeiluihin. Jo nyt kaikki kunnat ovat vastuussa osasta pitkäaikaistyöttömyyden kustannuksista niin kutsuttujen Kela-sakkojen kautta. Työllisyyden hoidossa onnistuminen tarkoittaa myös kuntataloudessa onnistumista.

Huomattavan suurten koronatuokien vuoksi kuntien talous kääntyi vuonna 2020 selvästi parempaan suuntaan. Kuntien saamat tuet näkyivät tuloslaskemissa viime vuonna tuloina, jolloin vain osa niistä oli käytetty koronan aiheuttamiin menoihin. Kriisi aiheuttaa kunnille runsaasti menoja myös vuonna 2021 ja tämän jälkeenkin. On epätodennäköistä, että valtio kompensoisi näitä menoja ainakaan yhtä voimakkaasti kuin vuonna 2020. Tulojen kehitys ei näyttäisi riittävän kasvavien menojen kattamiseen. Kunnat saavat merkittävimmän osan tuloistaan ansiotuloista maksettavista veroista. Erityisen riskin kuntataloudelle pandemiassa muodostaa hyvin yksipuolinen elinkeinorakenne, varsinkin mikäli siinä painottuu esimerkiksi ravintola- ja majoitus- sekä kulttuuri- ja tapahtuma-alat. Kuntien taloudellinen menes-

tys on pitkälti riippuvainen siitä, miten hyvin ne onnistuvat houkuttelemaan yrityksiä ja synnyttämään työpaikkoja.

Kiristyvän talouden ohella toinen vuoden 2021 vaaleissa korostuva teema on sosiaali- ja terveystalouden järjestämisen tulevaisuus. Kuntavaalit käydään tilanteessa, jossa pitkään valmistelussa ollut sosiaali- ja terveystalouden uudistus (sote-uudistus) on jälleen eduskunnan käsiteltävänä. Toteutuessaan uudistuksella on historiallisen suuria vaikutuksia kunnille. Uudistuksen seurauksena katkeaisi vuodesta 1869 alkanut käytäntö, jonka mukaan kunnat ovat vastuussa sote-palveluiden järjestämisestä. Hyvinvointivaltion voimakas kehittäminen 1970- ja 1980-luvuilla lisäsi edelleen kuntien roolia julkisten palvelujen tuottajina siinä missä valtio yhdessä sosiaaliturvarahastojen kanssa vastasi tulonsiirtojen kehittämisestä. Poliittisen historian dosentti Ville Perna (2021) esittikin tammikuussa, että kuntavaaleja tulisi lykätä siihen asti, kunnes sote-uudistuksen jatko on selvillä. Vaikka vaalit nyt siirtyvät kesäkuulle, sote-uudistuksen tulevaisuus on tuolloin edelleen avoin. Pernaan mukaan äänestäjien on vaikea arvioida ehdokkailta vaadittavia kyvykkyyksiä, koska on epäselvää, millaisia tehtäviä kunnanvaltuutetut hoitavat seuraavalla vaalikaudella. Epäselvyys ei liity vain siihen, toteutuuko sote-uudistus vai ei, vaan myös siihen, millä aikataululla sote-palveluiden siirto toteutuu: päättävätkö uudet valtuutetut sote-palveluista suoraan tai välillisesti vuoden, kaksi vai koko nelivuotiskauden? Kysymys on olennainen, sillä sote-palveluiden järjestämiseen kuluu noin puolet kuntien budjetista. Toisaalta on otettava huomioon, etteivät kunnat nykyisinkään itse suoraan vastaa erikoissairaanhoidosta, joka on keskitetty kuntayhtyminä toimiville sairaanhoitopiireille. Lisäksi yhä useammat kunnat kuuluvat sote-palveluiden integroituihin kuntayhtymiin, joissa kuntayhtymä vastaa jo nykyisellään kaikkien sote-palveluiden järjestämisestä.

Sanna Marinin hallituksen esittämässä sote-mallissa (HE 241/2020 vp) sote-palvelut on tarkoitus siirtää 21 hyvinvointialueelle, joista yksi eli Helsinki toimii vain yhden kunnan alueella. Hyvinvointialueet ovat julkisoikeudellisia yhteisöjä, joilla on alueellaan itsehallinto. Niillä ei ole omaa verotusoikeutta tai lähtökohtaisesti mahdollisuutta ottaa pitkäkestoista lainaa, vaan toiminta rahoitetaan erikseen lailla säädettävällä valtion rahoituksella ja osaksi palvelujen käyttäjiltä perittävillä maksuilla. Hyvinvointialueiden ylin päättävä elin olisi aluevaltuusto, joka valitaan kuntavaalien yhteydessä järjestettävillä suorilla aluevaaleilla. Hallituksen esityksessä on poistettu edellisellä eduskuntavaalikaudella kritiikkiä herättänyt ja mallin lopulta kaatanut laaja valinnanvapaus (Hiilamo 2020). Lisäksi mallissa on otettu huomioon pääkaupunkiseutujen kuntien erityistoiveita toteuttamalla muusta maasta poikkeava erillisratkaisu. Kolmella pääkaupunkiseudun hyvinvointialueella ei toteuteta niin kutsuttua vertikaalista integraatiota, eli erityistason ja perustason palveluiden järjestämistä samassa organisaatiossa, vaan erikoissairaanhoido jää edelleen Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin vastuulle. Näillä linjauksilla hallitus on pyrkinyt madaltamaan jo useita kertoja kaatuneen sote-uudistuksen hyväksymisen kynnyksiä. Hallitus-oppositio-asetelmaa heijastellen puolueet ovat myös tarkentaneet kantojaan sote-uudistukseen. Tällä kertaa uudistuksen läpimeno ainakin peruspiireissään vaikuttaa kuitenkin erittäin todennäköiseltä.

Mikäli sote-uudistus toteutuu, syyskuussa toimikautensa aloittavien kunnanvaltuustojen ratkaistavaksi tulee kysymys sote-palveluiden vastuun siirtämisestä hy-

vinvointialueille. Asia jakaa kuntia, sillä muutokset ovat selvästi pienempiä siellä, missä on jo integroitu kuntayhtymä. Muissa kunnissa vaaditaan huomattavasti enemmän valmisteluita ja sopeutumista. Jokaista kuntaa koskettaa kuitenkin yhteistyön valmistelu tulevien hyvinvointialueiden välillä. Sote-esityksen mukaan kunnat vastaavat jatkossa yhdessä hyvinvointialueiden kanssa terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä ja itsenäisesti ympäristöterveydenhuollon järjestämisestä.

Sote-uudistuksen jälkeen kuntien toiminnassa korostuu edellä mainitun työllisyyden hoidon lisäksi koulutus, joka sekin kytkeytyy työllisyyden hoitoon. Kunnat vastaavat varhaiskasvatuksesta, perusopetuksesta ja suurelta osin toisen asteen koulutuksesta. Kunnille jää myös merkittäviä tehtäviä muun muassa kulttuuri-, nuoriso- ja kirjastopalveluissa, kaupunkisuunnittelussa, maankäytössä, vesi- ja jätehuollossa sekä ympäristöpalveluissa. Sote-palveluiden siirtyminen kuntia suurempiin organisaatioihin tarkoittaa kuitenkin talousvaikeuksia monille pienille kunnille, jotka joutuvat pohtimaan peruspalveluidensa järjestämistä yhdessä muiden kanssa tai kuntaliitoksia.

1.3 Kukoistavat vai kuihtuvat kunnat

Sote-uudistuksesta riippumatta kaupungistuminen jatkuu Suomessa: suuret kunnat kasvavat ja pienet kunnat kutistuvat (Hiilamo 2021). Kunnalle on tärkeää pysyä arvioimaan, miten sen väestö kehittyy tulevaisuudessa. Kulloinenkin väkimäärä muodostaa pohjan kunnan toiminnalle, oli sitten kyse asuntojen hankkimisesta, liikuntaryhmistä, koulujen rakentamisesta tai uusien liikenneyhteyksien avaamisesta. Väestöennusteet ovat keskeinen työkalu erityisesti pidemmän aikavälin suunnittelussa: minne kannattaa rakentaa neuvoloita, synnytyssairaaloita, päiväkoteja, kouluja, liikuntapaikkoja, terveyskeskuksia ja palvelukoteja. Suomessa on kuntia, joissa esikoululaiset tai ekaluokkalaiset mahtuisivat pian yhteen pikkubussiin – joissain jopa henkilöautoon. Vastaavasti palvelukotien rakentamiselle on suuri tarve pienissäkin kunnissa, jotta ikääntyneet eivät joutuisi elämänsä loppuvaiheessa kauas pois omista kotimaisemistaan. Suurissa muuttovoittokaupungeissa on puolestaan paine tiivistää palveluverkkoa ja rakentaa uusia päiväkoteja ja kouluja. Väestökehitys nivoutuu myös tulevien opiskelijoiden, työntekijöiden ja kuluttajien osuuteen, johon paikallinen talous nojaa.

Väestökehitys muodostuu syntyvyydestä, kuolleisuudesta ja nettomuutosta. Kuntien nettomuuttoon vaikuttaa ulkoisena tekijänä se, miten paljon Suomeen saapuu maahanmuuttajia. Kehittyneissä hyvinvointivaltioissa keskeistä on veronmaksajien määrän ennakointi: väkiluvun alentuminen kertoo hyvinvointivaltion rahoituspohjan rapautumisesta tulevina vuosikymmeninä. Mitä voimakkaammin väkiluku muuttuu, sitä hankalampaa on kunnan talouden suunnittelu. Tilastokeskuksen vuoden 2019 väestöennusteen mukaan väkiluku kasvaa vuonna 2040 Manner-Suomessa enää Uudenmaan maakunnassa ja sielläkin ainoastaan muuttovoiton seurauksena (SVT 2019). Vuonna 2018 Suomessa oli vain 60 kuntaa, joissa syntyi enemmän ihmisiä kuin kuoli. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2030 näitä kuntia olisi 35 ja vuonna 2040 enää 12.

Syntyvyys on perinteisesti ollut maaseudulla korkeampaa kuin kaupunkialueilla, mutta maaseudun merkitys koko maan syntyvyydelle on vähentynyt nopeasti kaupungistumisen seurauksena. Syntyvyys laski 2010-luvulla yhtä paljon maaseudulla kuin kaupunkialueilla. Vuonna 2000 maaseutualueiden perheikäisten eli 15–49-vuotiaiden osuus koko maan väestöstä oli 30 prosenttia, kun se vuonna 2019 oli enää 22 prosenttia. Ilman syntyvyyden alentumistakin muutokset ovat erittäin rajuja reuna-alueilla. Reuna-alueet tarkoittavat yhä useammin muita kuin yliopistokaupunkeja. Alhainen syntyvyys, korkea kuolleisuus ja väkiluvun lasku kiihdyttävät edelleen myös asuntomarkkinoiden eriytymistä. Muuttoliikkeen lisäksi uusien asuntojen kysyntä on vahvasti sidoksissa syntyvyyteen sekä suoraan että viiveellä. Asuntojen hinnat laskevat tai jopa romahtavat alueilla, joihin ei synny lapsia. Kasvukeskuksissa matala syntyvyys hillitsee asuntojen hintojen nousua, koska kysyntää on vähemmän.

Suomi koki poikkeuksellisen voimakkaan syntyvyyden laskujakson vuosina 2010–2019. Sen seurauksena väestömuutosten alueelliset erot olivat suuria. Syntyneiden lasten määrä väheni 285 kunnassa vuosina 2010–2019. Jopa 117 kunnassa syntyneiden lasten määrä pieneni vähintään 40 prosenttia (esim. Kirkkonummi, Savonlinna ja Kemi) ja 58 kunnassa yli 50 prosenttia (esim. Salo, Lohja ja Jämsä). Selvästi eniten syntyneiden lasten lukumäärä väheni Oulussa, missä vuonna 2010 ja vuonna 2019 syntyneiden erotus oli 856. Yleisellä hedelmällisyysluvulla mitattuna suhteellinen lasku oli yli 10 000 asukkaan kunnissa voimakkainta vuosina 2010 ja 2019 Kempeleen, Nivalan ja Keuruun kaupungeissa. Hedelmällisyys kohosi ainoastaan kolmessa kaupungissa.

Tulevaisuudessa kuntien elinvoiman mittari on paitsi talous- ja työllisyys myös lasten ja lapsiperheiden osuus. Pienten kuntien uhkakuvana on se, ettei niissä asu enää lapsiperheitä eikä työikäisiä ihmisiä. Kuntien vetovoima ratkaisee, mihin kyseiset ryhmät sijoittuvat. Niissä molemmissa korostuu vieraskielisten osuus. Vieraskieliset ovat muuta väestöä nuorempia ja heille myös syntyy muita enemmän lapsia. Kuntien välillä on suuria eroja siinä, miten ne ovat kyenneet houkuttelemaan vieraskielisiä ja varautuneet ottamaan heidät vastaan. Tämä näkyy erityisesti vieraskielisille suunnattujen palveluiden määrässä ja laadussa.

Koronapandemia on parantanut dramaattisesti etätöiden mahdollisuuksia. Tämä tarjoaa tuleville kuntapäätäjille uusia vaihtoehtoja kunnan vetovoiman kasvattamiseen. Kasvukeskusten ulkopuolella sijaitsevat kunnat voivat saada uusiksi tilapäisiksi tai pysyviksi asukkaikseen erityisesti asiantuntijatyötä tekeviä.

1.4 Kunnanvaltuustossa koalitiot rakennetaan kysymys kerrallaan

Kuntien päätöksentekojärjestelmän rakenne poikkeaa kansallisen tason politiikasta ja siinä on myös kuntakohtaista vaihtelua, sillä kuntalain puitteissa varsin monenlaiset johtamismallit ovat mahdollisia (ks. Kuntaliitto 2019). Perinteisessä mallissa kunnanhallitus valmistelee ja täytäntöön panee kunnanvaltuuston päätökset sekä johtaa kunnan hallintoa. Myös kunnanhallituksen alaisuudessa lautakunnilla,

jotka voidaan koota joko hallinnonaloittain tai niin kutsutun elämänkaarimallin mukaan (esim. lasten, työikäisen väestön, vanhusten palvelut), on huomattava rooli oman alansa päätöksenteossa. Valtuusto–kunnanhallitus-mallissa kunnanhallitus hoitaa kuntalain asettamissa rajoissa myös lautakuntien tehtävät. Valiokuntamallissa lautakunnat on korvattu valtuutetuista muodostetuilla valiokunnilla, mikä edistää yhtäältä valtuutettujen varhaisia vaikutusmahdollisuuksia, ja toisaalta poliittisen vastuun toteutumista. Näin tapahtuu etenkin silloin, kun valiokunnilla on lautakuntien tapaan itsenäistä päätöksentekovaltaa. Kunnanhallitusvetoisessa muodossa valiokunnat ovat pelkästään valmistelevia elimiä. Puheenjohtajamallissa vallankäyttö ja vastuu keskittyvät kunnanhallitukselle ja muutamille luottamushenkilöille, kun lautakuntien puheenjohtajat nimetään käytännössä sen jäsenistä. Valtasuhteiden keskittymisen näkökulmasta on myös tärkeä havainto, että ne puolueet, joilla on paljon uudelleen valittuja valtuutettuja, saavat todennäköisemmin kokoaan suuremman edustuksen kunnanhallituksessa (Meriläinen ja Tukiainen 2021).

Kaikissa malleissa ylintä päätöksentekovaltaa kuitenkin käyttää vaaleilla valittava kunnanvaltuusto. Valtuustossa kannat eivät jäseny hallitus–oppositio-asetelman mukaisesti vaan päätösten taakse vaadittava yksinkertainen enemmistö on muodostettava erikseen käsiteltävänä oleva asia kerrallaan. Tästä seuraa, että valtuustojen kokoonpanolla on usein huomattava merkitys. Tutkimuksissa on esimerkiksi todettu, että kuntien vuosittaiset menot ovat suurempia silloin, kun kunnanvaltuustossa on mukana julkisella sektorilla työskenteleviä valtuutettuja (Hyytinen ym. 2018). Vaikutus näkyy toimialakohtaisesti siten, että esimerkiksi terveydenhuollon kuntatyöntekijöiden valtuustopaikat kasvattavat terveydenhuoltomenoja, mutta eivät yleisiä menoja. Toinen merkittävä tekijä on alueellisuus. Tämä näkyy esimerkiksi koulujen lakkauttamispäätösten yhteydessä: ne keskittyvät säännönmukaisesti niille alueille, joiden läheisyydessä asuu vain vähän valtuutettuja (Harjunen ym. 2021). Koulun lakkauttaminen johtaa helposti suurituloisten asukkaiden muuttamiseen, mikä kiihdyttää entisestään kunnanvaltuustojen alueellista epätasaa-arvoa. Havainto on kiinnostava sitä taustaa vasten, että vuoden 2017 kuntavaalien yhteydessä tehdyssä ehdokaskyselyssä 73 prosenttia katsoi edustavansa ensisijaisesti kotikuntansa kaikkia äänestäjiä (Kestilä-Kekkonen ym. 2018, 31). Ainoastaan 12 prosenttia piti omia äänestäjiään, jotka usein asuvat lähitöllä, keskeisimpänä ryhmänä. Kyse lieneekin pitkälti siitä, että lähialueiden asiat tunnetaan parhaiten, ja niitä koskeva tieto välittyy tehokkaimmin sosiaalisten verkostojen kautta.

Kolmas valtuustojen päätöksenteolle luonteenomainen dynamiikka liittyy koalitioiden muodostumiseen. Hallitus–oppositio-asetelman puuttumisen vuoksi puolueiden välisten yhteistyösuhteiden ja keskinäisen luottamuksen painoarvo korostuu. Tämä on nähtävissä jo vaalien alla solmittaessa mahdollisia vaaliliittoja. Äänestäjillä on tapana rankaista vaaliliittoja muodostaneita puolueita, mistä johtuen vaaliliitto on harvoin menestyksekkäs tapa nostaa puolueen valtuustopaikkoja. Tuoreen tutkimuksen mukaan vaaliliitoilla on kuitenkin monissa tapauksissa ratkaiseva merkitys sen kannalta, syntyykö kunnanvaltuustoon yhden puolueen enemmistö (Hortala-Vallve ym. 2021). Valtaosassa Suomen kuntia hallitseva puolue on Kes-

kusta.¹ Kun hallitsevalla puolueella on vahva asema yksinkertaiseen enemmistöön pohjautuvassa päätöksenteossa, usein huonossa maineessa olevat vaaliliitot ovat itse asiassa keino parantaa poliittista edustusta. On myös kiinnostava hypoteesi, että vaaliliiton muodostaneilla puolueilla voi olla suurempi todennäköisyys löytää yhteisiä intressejä myös varsinaisessa päätöksenteossa.

¹ Puolueiden nimiä käsitellään tekstissä erisniminä ja ne kirjoitetaan isolla kirjaimella, vaikka nimi kirjoitettaisiin puolerekisteriin merkittyä muotoa lyhyemmässä muodossa.

2 Puolueiden kannatuksen yhteys äänestysalueen väestön sosioekonomiseen rakenteeseen vuoden 2017 kuntavaaleissa

Tässä osiossa tarkastelemme eri puolueiden kannatuspohjaa äänestysalueiden tasolla kuvaamalla väestön sosioekonomisen rakenteen yhteyksiä puolueiden kannatukseen. Kysymme, miten äänestysalueen väestön sosioekonominen rakenne oli vuoden 2017 kuntavaaleissa yhteydessä yhtäältä suurimpien puolueiden ääniosuuksiin ja toisaalta äänestysaktiivisuuteen. Tarkastelemme näitä kysymyksiä aluksi koko Manner-Suomen äänestysalueiden osalta ja tämän jälkeen vielä erikseen kaupunkimaisissa ja muissa kunnissa, koska kaupunkimaisuus on perinteisesti ollut Suomessa voimakkaasti poliittista kulttuuria ja voimasuhteita määrittänyt tekijä (esim. Westinen 2015).

Analyseissa käytettävän äänestystuloksia kuvaavan alueellisen aineiston etuna on, että sen avulla vältetään otoksiin perustuviin kyselytutkimuksiin liittyvä otannasta johtuva epävarmuus ja vastaamatta jättäneisiin mahdollisesti liittyvä vinouma tuloksissa. Myös tiedot puolueiden kannatuksesta ja äänestysaktiivisuudesta ovat tarkempia, kun ne voidaan poimia suoraan virallisista äänestysaluetason vaalitulastoista. Kääntöpuolena ovat tulkintaan liittyvät varaukset: emme pysty suoraan arvioimaan sitä, kuvaako esimerkiksi väestön pienituloisuuden yhteys tietyn puolueen kannatukseen juuri pienituloisten äänestyskäyttäytymistä vai jonkin toisen, pienituloisuusasteen kanssa korreloivan alueellisen tekijän vaikutusta. Aluetason tarkastelussa on siten huomioitava virhepäätelmän riski. Vaikka pienituloisuuden havaittasiinkin olevan yhteydessä tietyn puolueen kannatukseen, siitä ei voida suoraan päätellä, että pienituloisimmat äänestäjät kannattavat kyseistä puoluetta. Kyse on siis ennen kaikkea siitä, miten erityyppiset alueet kunnan sisällä eroavat äänestystuloksiltaan.

2.1 Tutkimusasetelma

2.1.1 Aineisto ja käytetyt muuttujat

Analyysi perustuu Tilastokeskuksen tuottamaan yksilötason pitkittäisrekisteriaineistoon (käyttölupa TK-53-1376-17) sekä oikeusministeriön vaalitulastoihin. Aineistossa on tiedot 18 vuotta täyttäneen väestön sosiodemografisesta rakenteesta vuoden 2016 lopussa vuoden 2017 kuntavaalien äänestysalueilla sekä kyseisten vaalien äänestystulokset. Mukana ovat kaikki Manner-Suomen vähintään 200 äänioikeutetun henkilön äänestysalueet (N=1 974). Analyysi keskittyy kuuteen suu-

rimpaan eduskuntapuolueeseen, sillä sitä pienempien osalta käytetyllä asetelmalla ei päästä vastaavaan tarkkuuteen tuloksissa.²

Keskitymme sosioekonomisen aseman mittareista tuloihin ja koulutukseen, jotka ovat molemmat vahvasti yhteydessä sekä äänestysaktiivisuuteen että puoluevalintaan (esim. Borg ym. toim. 2020; Wass ja Borg 2016). *Tulotason* osalta tarkastelemme sekä äänestysalueiden väestön pienituloisuuden että tulotason laskun yhteyttä vaalituloksiin. Pienituloisuutta mitattaessa käytämme tulomuuttujana koko asuntokunnan nettotuloja (tulot tulonsiirtojen jälkeen ilman laskennallisia tuloeria kuten laskennallista asuntotuloa), suhteuttaen ne asuntokunnan kulutusyksiköiden määrään. Pienituloiseksi katsotaan ne, joilla nämä asuntokunnan tulot olivat koko Suomen 18 vuotta täyttäneen väestön tulojakauman alimmassa viidenneksessä. Tulojen laskun osalta olemme kiinnostuneita nimenomaan työmarkkinoilla käytettävissä olevan väestön ansiotuloista: mittaamme ansiotulojen (työ- ja yrittäjätulot) muutosta työikäisessä (18–66-vuotiaat) työvoimassa. Yksilötasolla vertaamme henkilön sijoittumista koko Suomen ansiotulojakaumassa vuonna 2016 neljä vuotta aiempaan tilanteeseen ja luokittelemme tuloaseman laskuksi vähintään kymmenen prosenttipisteen laskun tulojakaumassa. Tuloasemaltaan laske-neeksi katsotaan esimerkiksi sellainen äänestäjä, jonka kanssa samalle tai alemmalle tulotasolle jäi aiemmin 50 prosenttia työikäisestä työvoimasta, ja jonka tulot olivat kehittyneet siten, että vuonna 2016 vain 40 prosenttia työikäisestä työvoimasta jäi henkilön tulotason alle. Luokittelemme tuloasemaltaan laske-neeksi myös ne, jotka olivat vuonna 2016 alimmassa tulokymmenyksessä, ja joiden tuloasema oli heikentynyt ainakin yhden prosenttipisteen verran.

Aluetasolla mittaamme asuntokunnan tulojen osalta Suomen alimpaan tuloviidennekseen kuuluvien osuutta 18 vuotta täyttäneestä Suomessa syntyneestä väestöstä vuonna 2016. Ansiotulojen osalta käytämme mittarina ansiotuloaseman laskun kokeneiden osuutta 18–66-vuotiaasta suomalaissyntyisestä työvoimasta alueella. Mittasimme myös tulotason muutoksen alueella vuoden 2016 lopussa asuneista henkilöistä, vaikka he olisivat asuneet mittauksen aikana muillakin alueilla.

Väestön *koulutustason* mittaamiseen käytämme vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien osuutta 18 vuotta täyttäneestä suomalaissyntyisestä väestöstä. Rajaus Suomessa syntyneeseen väestöön äänestysalueen väestön sosioekonomisen rakenteen mittauksessa johtuu yhtäältä siitä, että käytämme samaa aineistoa kuin aiemmassa analyysissämme eduskuntavaaleista, joissa suurimmalla osalla ulkomailla syntyneistä ei ole äänioikeutta (ks. Wass ja Kauppinen 2020). Toiseksi tiedot ulkomailla suoritetuista tutkinnoista ovat puutteellisia. Ulkomaalaistaustaisten äänioikeutettujen äänestysprosentti on myös paikoin huomattavan alhainen ja äänestämisen ja sosioekonomisen taustan välinen suhde lievempi kuin syntyperäisillä äänioikeutetuilla (Valaste ja Wass 2020, 198).

Taulukossa 1 on kuvattu analyysissä mukana olevien muuttujien vaihtelua äänestysalueittain. Puolueiden ääniosuuksien (osuus hyväksytyistä äänistä) osalta tunnusluvut on laskettu niistä kunnista, joissa puolueella oli ehdokkaita vuoden 2017

² Kokeiltaessa vastaavia analyysejä RKP:n ja Kristillisdemokraattien osalta ei juurikaan havaittu väestön sosioekonomista rakennetta kuvaavilla muuttujilla yhteyksiä näiden puolueiden kannatukseen.

kuntavaaleissa. Lukuja tulkittaessa on hyvä huomioida, että kaikki äänestysalueet vaikuttavat tuloksiin samalla painoarvolla, eli niitä ei ole painotettu esimerkiksi niiden äänioikeutettujen määrillä. Kaupungeissa äänioikeutettuja on äänestysalueilla keskimäärin enemmän, mistä johtuen maaseudun väestöltään pienemmät alueet vaikuttavat tuloksiin enemmän kuin mikä on niiden osuus äänioikeutetuista.

Taulukosta 1 nähdään, että etenkin Keskustan keskimääräinen ääniosuus Manner-Suomen äänestysalueilla poikkeaa puolueen osuudesta kaikista annetuista äänistä Manner-Suomessa (17,5 %) (Tilastokeskus 2021). Havainto viittaa siihen, että väestöltään pienemmillä äänestysalueilla puolueen kannatus on ollut suurempaa kuin väkirikkaammilla alueilla. Keskustan kannatuksessa on myös muita puolueita suurempaa alueellista vaihtelua. Lisäksi Vasemmistoliiton ja Vihreiden kannatuksen vaihtelu on koko maan tarkastelussa melko suurta suhteessa näiden puolueiden keskimääräiseen ääniosuuteen.

Taulukko 1. Vuoden 2017 kunnallisvaalien äänestystuloksia ja vuoden 2016 väestörakennetta kuvaavien muuttujien tunnusluvut Manner-Suomen vähintään 200 äänioikeutetun asukkaan äänestysalueilla.

	Keski- arvo	Keski- hajonta	Minimi	Maksimi	N
<u>Äänestystulokset</u>					
Keskustan ääniosuus, %	23,3	20,1	0,0	88,8	1882
Kokoomuksen ääniosuus, %	18,7	10,3	0,0	61,9	1911
SDP:n ääniosuus, %	18,6	9,5	0,0	51,6	1952
Vihreiden ääniosuus, %	11,4	8,0	0,0	39,1	1716
Vasemmistoliiton ääniosuus, %	9,2	6,8	0,0	54,4	1817
Perussuomalaisten ääniosuus, %	9,2	4,8	0,0	40,3	1905
Äänestysprosentti, %	60,7	7,4	36,5	89,4	1974
<u>Väestörakenne</u>					
Pienituloisiin asuntokuntiin kuuluvien osuus					
18 v. täyttäneistä, %	18,7	7,2	2,7	57,7	1974
Ansiotuloaseman laskun kokeneiden osuus					
18–66-vuotiaista, %	17,1	3,0	3,5	33,3	1974
Vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien osuus					
18 v. täyttäneistä, %	24,7	7,7	1,7	55,6	1974
Eläkeläisten osuus 18 v. täyttäneistä, %	33,7	9,5	1,9	62,6	1974
Ruotsinkielisten osuus 18 v. täyttäneistä, %	7,7	20,4	0,0	97,1	1974
Äänioikeutetut, lukumäärä	2204	1341	201	9967	1974

Huom. Kaikki väestörakennemuuttujat on laskettu Suomessa syntyneestä väestöstä.

2.1.2 Tilastollinen analyysi

Selvitämme sosioekonomisten muuttujien yhteyttä eri puolueiden kannatukseen eduskuntavaaleissa lineaarisella regressioanalyysillä, jossa selitettävänä on puolueen osuus hyväksytyistä äänistä äänestysalueella ja pääasiallisena selittäjänä yksi

tulo- tai koulutusmuuttuja kerrallaan.³ Sama analyysi on toistettu myös äänestysaktiivisuuden osalta.

Pyrimme analyysissa minimoimaan sosioekonomisten muuttujien ja äänestystulosten yhteydestä sitä osuutta, joka johtuu muiden tekijöiden vaikutuksesta näihin kumpaankin. Tällaiset muut tekijät voivat sekoittaa nimenomaan sosioekonomisten tekijöiden ja äänestystulosten välisestä yhteydestä muodostuvaa kuvaa. Otamme niitä huomioon lisäämällä analyysiin taustamuuttujaksi ensinnäkin kunnan, minkä myötä analysoitavaksi jää se osuus äänestysalueiden väestörakenteen ja äänestystulosten välisestä yhteydestä, joka ei liity saman kunnan äänestysalueita yhdistäviin tekijöihin. Esimerkiksi erot taloudellisesti eri tavoin menestyvien kuntien välillä häivytetään pääosin analyysistä tällä ratkaisulla. Näin kysymys esimerkiksi pienituloisuuden ja äänestystulosten välillä on, eroavatko saman kunnan pienituloiset alueet kunnan suurempituloisista alueista. Kunnan huomioiminen analyysissa on perusteltua myös siksi, että ehdokasasettelu vaihtelee kunnittain.⁴

Kunnan sisäisiin eroihin keskittyvä asetelma on mahdollinen, koska vaalitulokset ja väestön sosioekonominen rakenne vaihtelevat myös kuntien sisällä, etenkin suuremmissa kunnissa. Helsingin 165 äänestysalueella äänestysprosentti vaihteli vuoden 2017 kuntavaaleissa 41 prosentista 81 prosenttiin, pienituloisten osuus välillä 4–30 prosenttia, ansiotuloaseman laskun kokeneiden osuus välillä 11–18 prosenttia ja vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien osuus välillä 6–40 prosenttia. Pienemmistä kaupungeista esimerkiksi Iisalmen kahdeksalla äänestysalueella vaihtelua oli äänestysprosentissa 50 prosentista 63 prosenttiin ja väestörakennetekijöistä pienituloisten osuus vaihteli välillä 18–31 prosenttia, ansiotuloaseman laskun kokeneiden osuus välillä 14–24 prosenttia ja vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien osuus välillä 19–30 prosenttia. Monessa pienessä maaseutumaisessa kunnassa (83 kaikkiaan 175 maaseutumaisesta kunnasta) on kuitenkin vain yksi koko kunnan sisältävä äänestysalue, ja nämä kunnat eivät tämän vuoksi käytännössä vaikuta tuloksiin. Tuloksia ei tämän vuoksi voi yleistää kaikkein pienimpiin kuntiin. Yhteensä 204 kunnassa aineiston 295 kunnasta on vähintään kaksi äänestysaluetta, ja tulokset perustuvat näihin kuntiin.

Kunnan lisäksi analyyseissa on mukana mahdollisina sekä äänestysalueen väestön sosioekonomiseen rakenteeseen että äänestystuloksiin vaikuttavina tekijöinä eläkeläisten ja ruotsinkielisten osuudet 18 vuotta täyttäneestä suomalaissyntyisestä väestöstä äänestysalueella. Tämän myötä esimerkiksi tuloksissa havaittavien pienituloisuuden ja äänestystulosten välisten yhteyksien ei pitäisi perustua siihen, kuinka paljon alueella on eläkeläisiä tai ruotsinkielisiä. Näiden tekijöiden yhteyksiä

³ Sosioekonomisia muuttujia ei laiteta malliin yhtäaikaaisesti selittäjiksi, koska aluetasolla tällaiset muuttujat ovat hyvin vahvasti yhteydessä toisiinsa. Sen sijaan tarkastelemme näitä muuttujia erikseen vaihtoehtoisina äänestystuloksia ennustavina tekijöinä.

⁴ Kunkin puolueen analyysissa ovat mukana vain ne kunnat, joissa puolueella oli ehdokkaita. Myös kannatusosuuksien standardointi on tehty vastaavalla tavalla. Väestörakennetta kuvaavat selittävät muuttujat on kuitenkin standardoitu koko aineistossa eri puolueiden tulosten vertailukelpoisuuden varmistamiseksi. Kaupunkimaisuuden mukaan tehdyissä erillisanalyyseissä käytetään kaikista muuttujista samaa standardointia kuin perusanalyyseissä eli standardointeja ei ole tehty erikseen kaupunkimaisille ja muille kunnille.

äänestystuloksiin ei käsitellä tässä tarkemmin, mutta ne löytyvät liitetaulukoista 1–3. Lisäksi olemme huomioineet mahdolliset erot kaupunkimaisten ja muiden kuntien välillä esittämällä tulokset erikseen kunnan kaupunkimaisuuden mukaan. Tämä luokittelu on tehty Tilastokeskuksen tuottaman kuntaryhmittelyn pohjalta.

Esitämme analyysien tulokset standardoituina regressiokertoimina, jotka kuvaavat kunkin sosioekonomisen muuttujan yhteyttä puolueiden kannatusosuuksiin ja äänestysprosenttiin. Standardoitujen regressiokertoimien avulla voidaan vertailla yhteyksien voimakkuutta sekä selitettävien muuttujien (yksittäisen puolueen ääniosuus tai äänestysprosentti) että eri selittävien muuttujien välillä, vaikka muuttujien vaihteluvälit ovat erisuuruisia. Näissä kertoimissa mittayksiköksi otetaan kunkin muuttujan keskihajonta, joka kuvaa, kuinka paljon kyseisen muuttujan arvot vaihtelevat sen keskiarvon ympärillä. Kertoimet kuvaavat, kuinka monen keskihajonnan suuruiseen eroon selitettävässä muuttujassa on yhteydessä yhden keskihajonnan suuruinen ero selittävässä muuttujassa.⁵ Mitä suurempi kerroin on itseisarvoltaan, sitä vahvempi on muuttujien välinen yhteys.

Esitämme lisäksi kuvioiden yhteydessä lukuina myös tavanomaiset standardoimattomat regressiokertoimet, jotka kertovat, kuinka montaa prosenttiyksikköä suurempaa tietyn puolueen kannatusta tai äänestysprosenttia malli ennustaa, mikäli tietyn sosioekonomisen ryhmän osuus on yhden prosenttiyksikön verran suurempi. Tämä on helpommin ymmärrettävissä oleva esitystapa, mutta sen ongelmana on, että yhden prosenttiyksikön ero suuren puolueen kannatuksessa ei ole suhteellisesti yhtä huomattava ero kuin samansuuruisen ero pienen puolueen kannatuksessa. Lisäksi mikäli puolueen kannatuksessa on muusta syystä erityisen suurta alueellista vaihtelua, yhden prosenttiyksikön suuruinen ero kannatuksessa äänestysalueiden välillä on merkitykseltään pienempi kuin tasaisemman alueellisen jakauman puolueilla.⁶ Standardoituja regressiokertoimia voidaan sen sijaan niitä suoremmin vertailla toisiinsa, jolloin suurempi kerroin tarkoittaa vahvempaa yhteyttä.

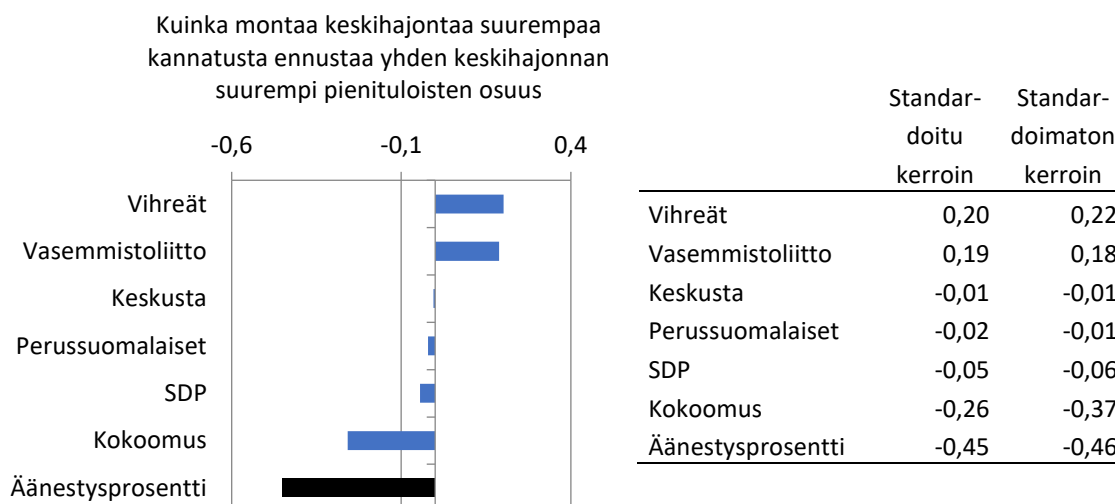
2.2 Koulutustaso on tuloja vahvemmin yhteydessä puolueiden kannatukseen

Kuviossa 1 on tarkasteltu pienituloisuuden yhteyttä puolueiden kannatukseen ja äänestysaktiivisuuteen. Kuntien sisällä äänestysprosentti on sitä matalampi, mitä suurempi on pienituloisiin asuntokuntiin kuuluvien osuus äänestysalueen täysikäisestä väestöstä. Vastaavanlainen mutta heikompi negatiivinen yhteys havai-

⁵ Esimerkiksi Kuviossa 1 Vihreiden osalta standardoitu regressiokerroin on 0,20. Tämä tarkoittaa sitä, että yhtä keskihajontaa suurempi pienituloisten osuus ennustaa 0,20 keskihajontaa suurempaa kannatusta Vihreille. Taulukosta 1 nähdään, että pienituloisten osuuden keskihajonta on 7,2 prosenttiyksikköä ja Vihreiden kannatuksen keskihajonta 8,0 prosenttiyksikköä. Näin ollen 7,2 prosenttiyksikköä suurempi pienituloisten osuus ennustaa $0,2 \times 8 = 1,6$ prosenttiyksikköä suurempaa Vihreiden kannatusta. Jakamalla tämä luvulla 7,2 päästäisiin standardoimattomaan regressiokertoimeen.

⁶ Erityisesti Keskustan kannatuksen alueellinen vaihtelu on suurta. Tämän vuoksi standardoimattomat regressiokertoimet ovat Keskustan osalta itseisarvoltaan erityisen suuria.

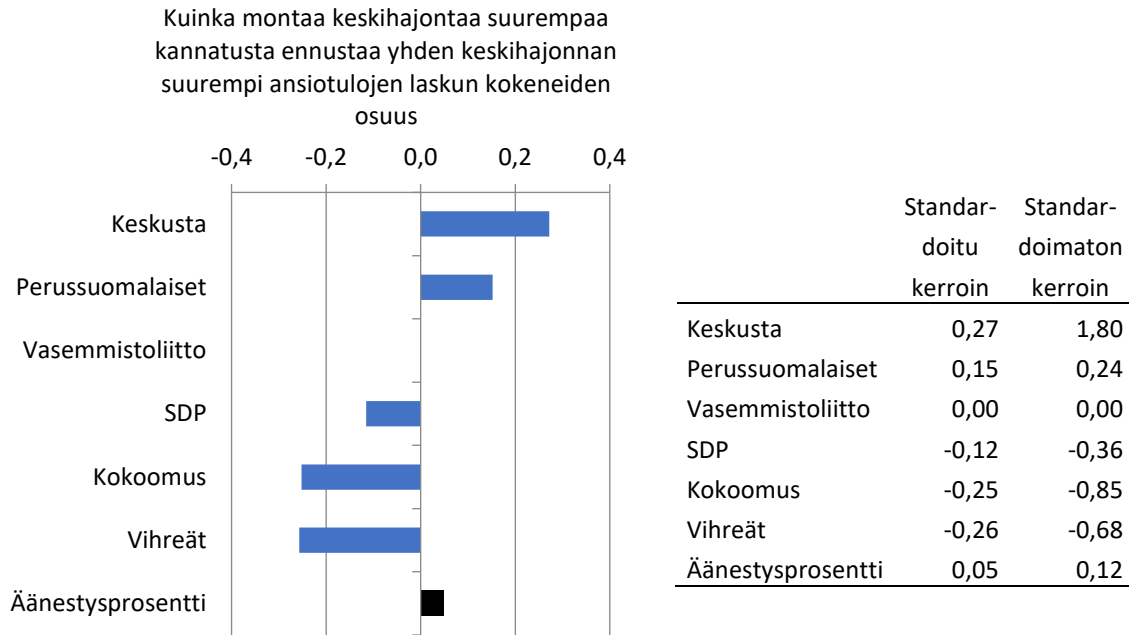
taan pienituloisuuden ja Kokoomuksen kannatuksen välillä. Sen sijaan suuri pienituloisten osuus ennustaa voimakkaampaa kannatusta Vihreille ja Vasemmistoliitolle.

Kuvio 1. Väestön pienituloisuuden yhteys puolueiden ääniosuuksiin ja äänestysprosenttiin äänestysalueilla vuoden 2017 kuntavaaleissa.

Kuviossa on esitetty, kuinka montaa keskihajontaa suurempaa kannatusta ennustaa yhden keskihajonnan suurempi pienituloisten osuus (standardoitu kerroin), ja kuinka monta prosenttiyksikköä suurempaa kannatusta ennustaa yhden prosenttiyksikön suurempi pienituloisten osuus (standardoimaton kerroin). Kunta, eläkeläisten osuus ja ruotsinkielisten osuus ovat vakioitu.

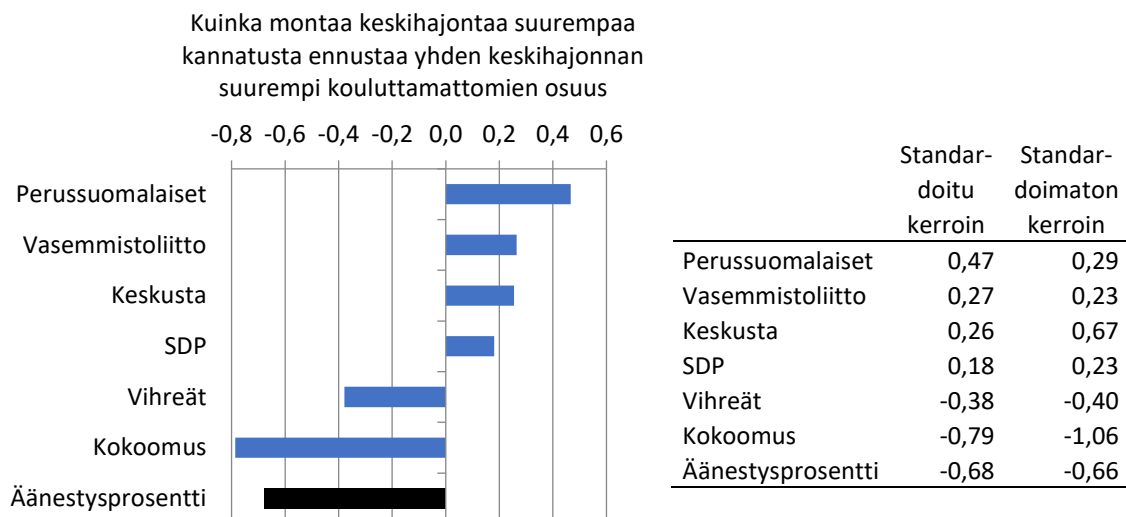
Ansiotuloaseman laskun kokeneiden osuus on kaikkia kuntia tutkittaessa vahvimassa yhteydessä Keskustan, Vihreiden ja Kokoomuksen kannatukseen. Vihreiden ja Kokoomuksen kannatus on vähäisempää alueilla, joilla suurempi osa työikäisistä on kokenut ansiotuloaseman laskua (kuvio 2). Ansiotuloaseman laskun kokeneiden osuus on puolestaan positiivisesti yhteydessä etenkin Keskustan, mutta myös Perussuomalaisten äänestämiseen: puolueiden kannatus on kuntien sisällä sitä korkeampaa, mitä suuremmalla osuudella äänestysalueen työikäisistä asema ansiotulojen jakaumassa on laskenut. Tulosten ero kuvion 1 tuloksiin viittaa siihen, että tulojen ja äänestystulosten välisessä yhteydessä ei ole kyse pelkästään äänestäjien senhetkisestä tulotasosta vaan myös tulojen kehityssuunnasta. Nämä kaksi tekijää voivat myös olla eri tavoin yhteydessä äänestystuloksiin.

Kuvio 2. Ansiotuloaseman laskun kokeneiden osuuden yhteys puolueiden ääniosuuksiin ja äänestysprosenttiin äänestysalueilla vuoden 2017 kuntavaaleissa.

Kuviossa on esitetty, kuinka montaa keskihajontaa suurempaa kannatusta ennustaa yhden keskihajonnan suurempi ansiotuloaseman laskun kokeneiden osuus (standardoitu kerroin), ja kuinka monta prosenttiyksikköä suurempaa kannatusta ennustaa yhden prosenttiyksikön suurempi ansiotuloaseman laskun kokeneiden osuus (standardoimaton kerroin). Kunta, eläkeläisten osuus ja ruotsinkielisten osuus ovat vakioitu.

Väestön koulutustaso on vahvemmassa yhteydessä puolueiden kannatukseen kuin väestön tulotaso tai sen muutokset (kuvio 3). Ääripäinä puolueista ovat tältä osin Kokoomus ja Perussuomalaiset: matalan koulutustason alueilla ei juuri äänestetä Kokoomusta, mutta Perussuomalaiset saavat kannatusta. Yhteys on vahvin Kokoomuksen kannatukseen ja äänestysprosenttiin, jotka ovat sitä pienempiä, mitä suurempi osuus äänestysalueen (suomalais-syntyisestä) väestöstä on vailla perusteen jälkeistä tutkintoa. Yhteys on samansuuntainen myös Vihreiden kannatukseen osalta. Positiivisessa yhteydessä väestön matala koulutustaso on erityisesti Perussuomalaisten, mutta myös Vasemmistoliiton, Keskustan ja SDP:n kannatukseen.

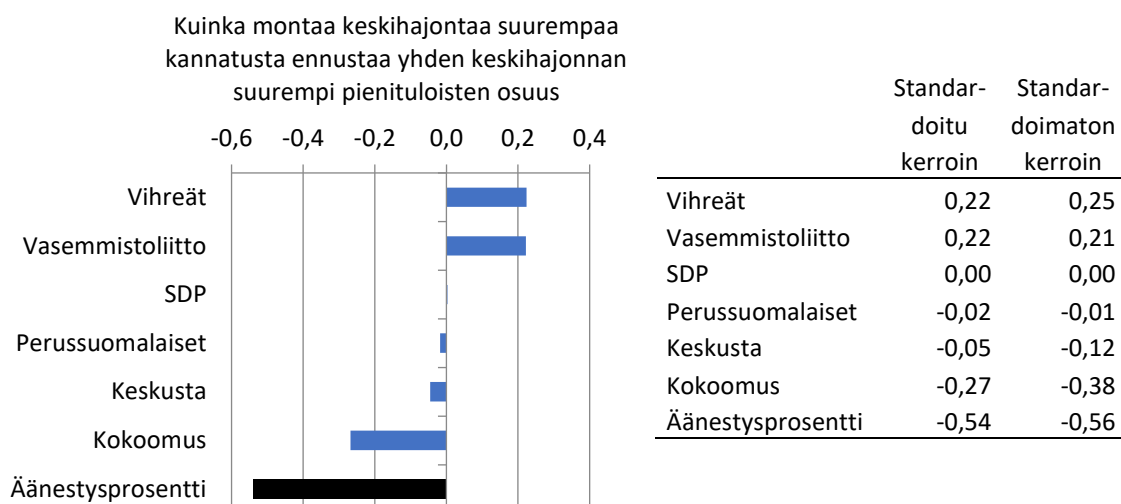
Kuvio 3. Vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien osuuden yhteys puolueiden ääniosuuksiin ja äänestysprosenttiin äänestysalueilla vuoden 2017 kuntavaaleissa.

Kuviossa on esitetty, kuinka montaa keskihajontaa suurempaa kannatusta ennustaa yhden keskihajonnan suurempi vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien osuus (standardoitu kerroin), ja kuinka monta prosenttiyksikköä suurempaa kannatusta ennustaa yhden prosenttiyksikön suurempi vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien osuus (standardoimaton kerroin). Kunta, eläkeläisten osuus ja ruotsinkielisten osuus ovat vakioitu.

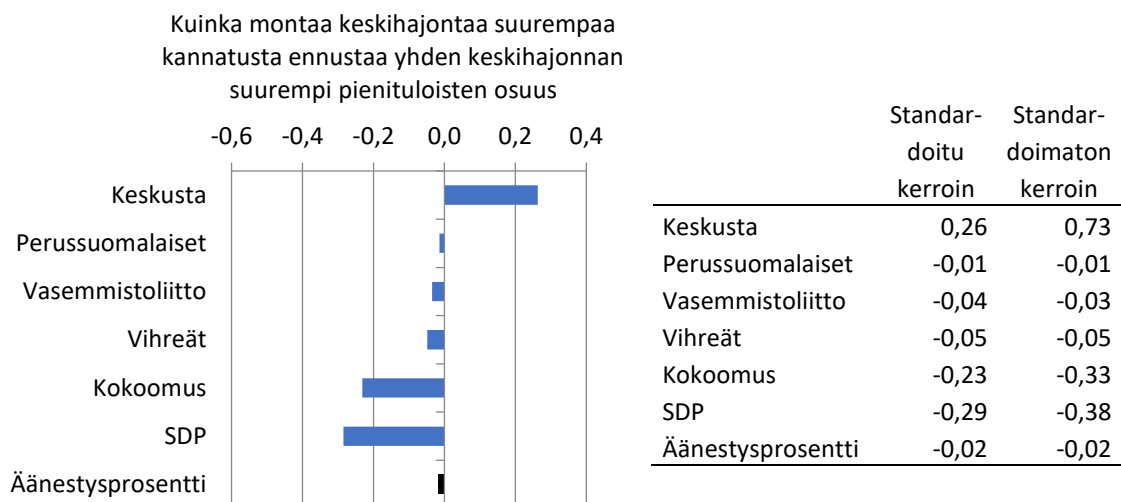
2.3 Sosioekonominen asema on yhteydessä puoluekannatukseen etenkin kaupungeissa

Väestön pienituloisuus on eri tavoin yhteydessä äänestystuloksiin kunnan kaupunkimaisuudesta riippuen (kuvio 4). Kaupunkimaisissa kunnissa väestön pienituloisuus on positiivisessa yhteydessä Vasemmistoliiton ja Vihreiden kannatukseen, kun taas muissa kunnissa pienituloisilla alueilla äänestetään enemmän Keskustaa. Kokoomuksen kannatuksen osalta tulokset eivät vaihtele kaupunkimaisuuden mukaan, mutta äänestysprosentin negatiivinen yhteys pienituloisuuteen havaitaan vain kaupunkimaisissa kunnissa. Kaupunkien ulkopuolella puolestaan SDP:n kannatus on yhtä vähäistä pienituloisilla alueilla kuin Kokoomuksen kannatus.

a) kaupunkimaiset kunnat

b) muut kunnat

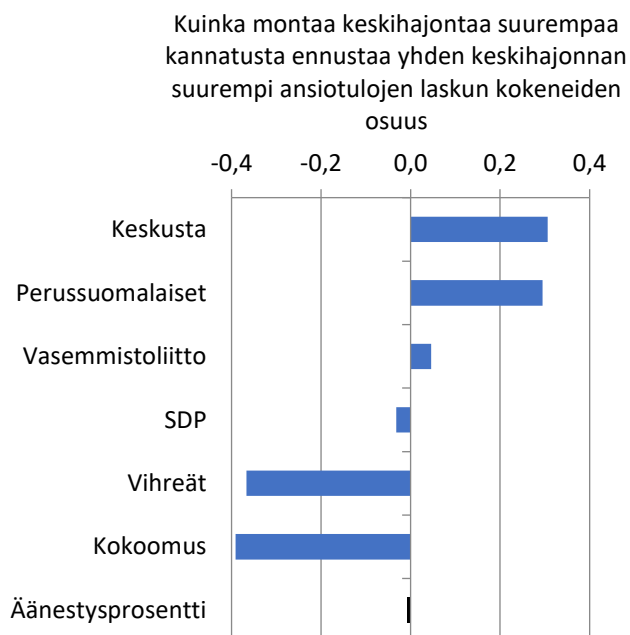
Kuvio 4. Väestön pienituloisuuden yhteys puolueiden ääniosuuksiin ja äänestysprosenttiin äänestysalueilla vuoden 2017 kuntavaaleissa kunnan kaupunkimaisuuden mukaan.

Kuviossa on esitetty, kuinka montaa keskihajontaa suurempaa kannatusta ennustaa yhden keskihajonnan suurempi pienituloisten osuus (standardoitu kerroin), ja kuinka monta prosenttiyksikköä suurempaa kannatusta ennustaa yhden prosenttiyksikön suurempi pienituloisten osuus (standardoimaton kerroin). Kunta, eläkeläisten osuus ja ruotsinkielisten osuus ovat vakioitu.

Myös ansiotuloaseman laskun kokeneiden osuus on vahvemmin yhteydessä äänestystuloksiin kaupunkimaisissa kunnissa (kuvio 5). Erityisesti esiin nousee ansiotuloaseman laskun kokeneiden osuuden yhtä vahva yhteys Perussuomalaisten ja Keskustan kannatukseen kaupunkimaisissa kunnissa. Muissa kuin kaupunkimaisissa kunnissa yhteys ansiotulojen laskuun havaitaan vain Keskustan osalta. Tulon osalta siis ainoa Perussuomalaisten osalta havaittu yhteys kaupunkimaisuuden mukaan tehdyissä analyyseissä on, että Perussuomalaisten kannatus on korkeampaa kaupunkien niillä alueilla, joiden väestössä työstä saatujen tulojen kehitys on ollut heikkoa. Myös Vihreiden ja Kokoomuksen kannatuksen negatiivinen yhteys ansiotuloaseman laskun kokeneiden osuuteen havaitaan nimenomaan kaupunki-

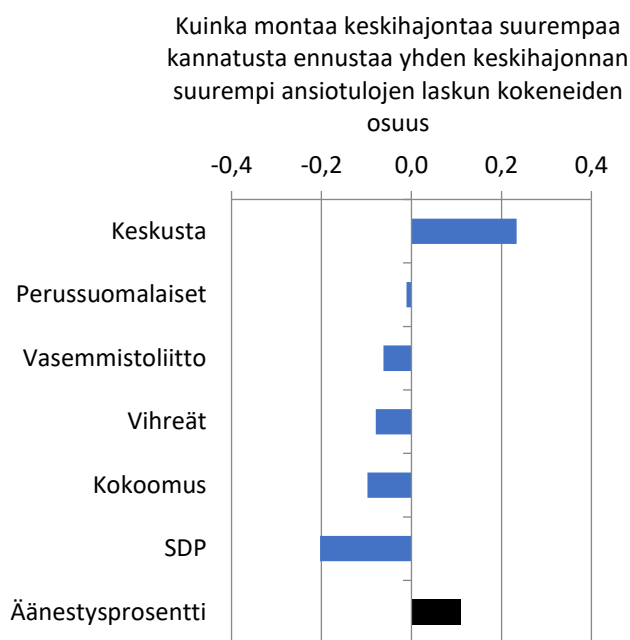
maisissa kunnissa. Muissa kunnissa tämän suuntainen yhteys havaitaan lähinnä SDP:n osalta: sen kannatus on kaupunkien ulkopuolella vähäisempää sekä pienituloisilla että ansiotuloaseman laskua kokeneilla alueilla.

a) kaupunkimaiset kunnat

	Standar- doitu kerroin	Standar- doimaton kerroin
Keskusta	0,31	2,03
Perussuomalaiset	0,30	0,47
Vasemmistoliitto	0,05	0,10
SDP	-0,03	-0,10
Vihreät	-0,37	-0,97
Kokoomus	-0,39	-1,32
Äänestysprosentti	-0,01	-0,02

b) muut kunnat

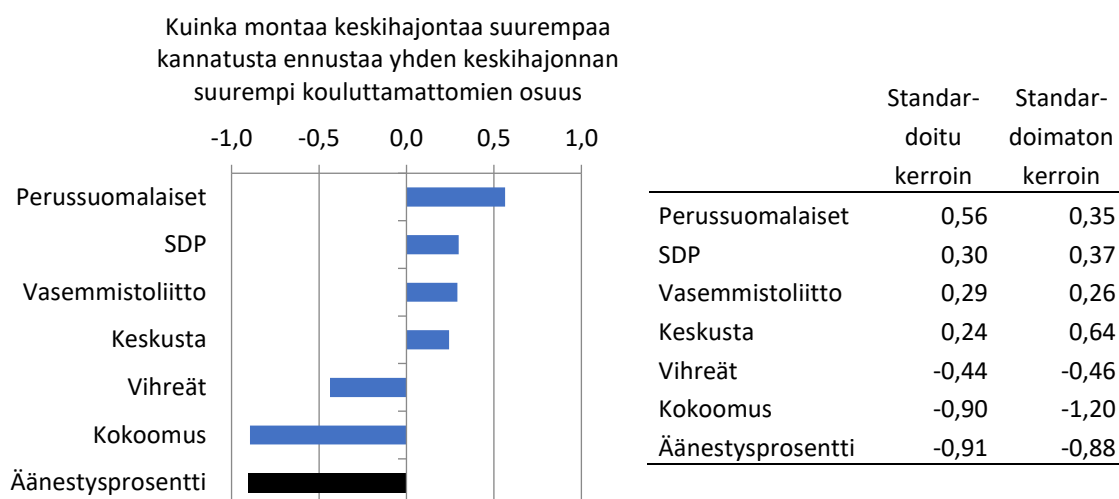
	Standar- doitu kerroin	Standar- doimaton kerroin
Keskusta	0,23	1,55
Perussuomalaiset	-0,01	-0,02
Vasemmistoliitto	-0,06	-0,14
Vihreät	-0,08	-0,21
Kokoomus	-0,10	-0,33
SDP	-0,20	-0,64
Äänestysprosentti	0,11	0,27

Kuvio 5. Ansiotuloaseman laskun kokeneiden osuuden yhteys puolueiden ääniosuuksiin ja äänestysprosenttiin äänestysalueilla vuoden 2017 kuntavaaleissa kunnan kaupunkimaisuuden mukaan.

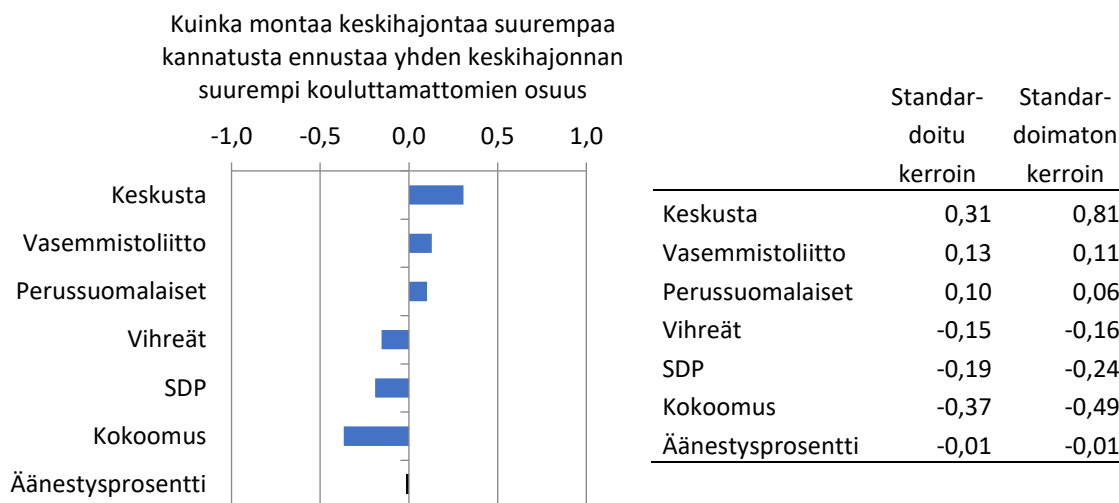
Kuviossa on esitetty, kuinka montaa keskihajontaa suurempaa kannatusta ennustaa yhden keskihajonnan suurempi ansiotuloaseman laskun kokeneiden osuus (standardoitu kerroin), ja kuinka monta prosenttiyksikköä suurempaa kannatusta ennustaa yhden prosenttiyksikön suurempi ansiotuloaseman laskun kokeneiden osuus (standardoitu kerroin). Kunta, eläkeläisten osuus ja ruotsinkielisten osuus ovat vakioitu.

Muiden sosioekonomisten tekijöiden tapaan myös väestön koulutustason yhteydet äänestystuloksiin ovat vahvempia kaupunkimaisissa kunnissa, joissa yhteydet perusasteen jälkeistä tutkintoa vailla olevien osuuteen ovat hyvin lähellä koko maata koskevassa analyysissä saatuja tuloksia (kuvio 6). Muissa kunnissa yhteydet ovat heikkoja, vaikka ovatkin pääosin samansuuntaisia kuin kaupunkimaisissa kunnissa. Äänestysprosentti on yhteydessä väestön kouluttamattomuuteen ainoastaan kaupunkimaisissa kunnissa.

a) kaupunkimaiset kunnat

b) muut kunnat

Kuvio 6. Vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien osuuden yhteys puolueiden ääniosuuksiin ja äänestysprosenttiin äänestysalueilla vuoden 2017 kuntavaaleissa kunnan kaupunkimaisuuden mukaan.

Kuviossa on esitetty, kuinka montaa keskihajontaa suurempaa kannatusta ennustaa yhden keskihajonnan suurempi vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien osuus (standardoitu kerroin), ja kuinka monta prosenttiyksikköä suurempaa kannatusta ennustaa yhden prosenttiyksikön suurempi vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien osuus (standardoimaton kerroin). Kunta, eläkeläisten osuus ja ruotsinkielisten osuus ovat vakioitu.

2.4 Yhteenveto

Vuoden 2017 kunnallisvaaleissa Kokoomuksen kannatus oli suurempaa niillä äänestysalueilla, joilla oli korkeampi koulutus- ja tulotaso, ja jonka työssäkäyvä väestö oli kokenut myönteistä ansiotulojen kehitystä. Myös Vihreiden kannatus oli yhteydessä korkeampaan koulutustasoon ja myönteiseen ansiotulojen kehitykseen, mutta toisaalta myös suurempaan pienituloisten osuuteen. Nämä yhteydet olivat selvimpiä kaupunkimaisissa kunnissa. Havainnot vastaavat muissa tutkimuksissa saatuja tuloksia muun muassa koulutustason yhteydestä kyseisten puolueiden kannatukseen (esim. Suuronen ym. 2020). Perussuomalaiset ovat viimeaikaisissa eduskuntavaaleissa painottuneet aiempaa enemmän itsensä oikeistolaiseksi määrittelevien ja perinteistä oikeistolaista talouspolitiikkaa kannattavien puolueeksi (ks. Kantola ym. 2020; Westinen ym. 2020), mutta ainakaan vielä vuoden 2017 kunnallisvaalituloksissa tai edes vuoden 2019 eduskuntavaalien tuloksissa (Wass ja Kauppinen 2020) tämä ei näkynyt sosioekonomisen hyväosaisuuden yhteytenä Perussuomalaisten kannatukseen aluetasolla.

Koulutus- ja tulotason yhteys äänestämiseen vaihtelee käytetyn sosioekonomisen mittarin ja kunnan kaupunkimaisuuden mukaan. Äänestysalueen väestön pienituloisuus ennusti vuoden 2017 kunnallisvaaleissa kaupunkimaisissa kunnissa suurempaa kannatusta Vasemmistoliitolle ja Vihreille, mutta muissa kunnissa suurempaa kannatusta Keskustalle. Heikko ansiotulojen kehitys taas oli yhteydessä erityisesti Keskustan, mutta kaupunkimaisissa kunnissa myös Perussuomalaisten suurempaan kannatukseen. Vastaava yhteys on havaittu Perussuomalaisten kannatuksessa eduskuntavaaleissa (Wass ja Kauppinen 2020), joiden osalta myös odotukset oman taloudellisen tilanteen kehityksestä huonompaan suuntaan ovat olleet vuosien 2015 ja 2019 vaaleissa yhteydessä Perussuomalaisten kannatukseen (Westinen ym. 2020). Vastaavia tuloksia on saatu myös muista maista: oikeistopopulististen puolueiden kannatus on yhteydessä kokemukseen sekä oman taloudellisen aseman heikentymisestä ja menneisyyteen liittyvästä nostalgiasta (esim. Gest ym. 2018; Gidron ja Hall 2017, 2019) että arvioon nykyiseen taloudelliseen asemaan kohdistuvasta uhasta (esim. Engler ja Weisstanner, 2020; Im ym. 2019; Kurer 2020). Perussuomalaisten osalta tämä havainto saattaa selittää osaltaan edellä mainittua epäsuhtaa oikeistolaiseksi itsensä mieltävien kasvaneen osuuden ja taloudellisen heikompiosaisuuden välillä: Perussuomalaisten kannatusalueiden väestöllä on mennyt aiemmin taloudellisesti paremmin.

Väestön matala koulutustaso puolestaan oli selvimmin yhteydessä Perussuomalaisten kannatukseen kaupungeissa. Tämä vastaa aiemman tutkimuksen havaintoja ja Perussuomalaisten kannattajakunnan matalasta koulutustasosta koko Suomea tarkasteltaessa, joskin vuoden 2019 eduskuntavaaleissa Perussuomalaisten kannatus näyttää nousseen korkeammin koulutetuissa (Suuronen ym. 2020). Matalaa äänestysaktiivisuutta ennusti vahvasti väestön matala ja koulutus- ja tulotaso, mutta tämä oli havaittavissa ainoastaan kaupunkimaisissa kunnissa.

Hieman kärjistäen voidaan todeta, että kaupunkien ulkopuolella (taajaan asutuissa ja maaseutumaisissa kunnissa) äänestysalueen väestön sosioekonominen rakenne erotteli lähinnä sitä, kuinka suuri oli Keskustan kannatus suhteessa muiden puolueiden, etenkin Kokoomuksen ja SDP:n, kannatukseen. Kaupungeissa havaitaan sel-

vemmin muitakin yhteyksiä sosioekonomisten tekijöiden ja äänestystulosten välillä. Vuoden 2019 eduskuntavaaleissa Keskusta menetti asemiaan ja Perussuomalaiset vastaavasti kasvatti ääniosuuttaan maaseudulla (Suuronen ym. 2020). Mikäli tämä kehitys ilmenee myös kuntavaaleissa, jatkossa voi mahdollisesti maaseudullakin ilmetä vahvempia yhteyksiä taustatekijöiden ja äänestystulosten välillä.

Heikompia yhteyksiä muissa kuin kaupunkimaisissa kunnissa voi selittää yhtäältä Keskustan hallitseva asema ja toisaalta myös se, että analyysissä huomioitiin kunta, jolloin tarkastelussa olivat käytännössä äänestysalueiden erot kunnan sisällä. Ei-kaupunkimaisissa kunnissa oli keskimäärin kolme äänestysaluetta, kun kaupunkimaisissa kunnissa niitä oli keskimäärin 20. Kaupunkimaisten kuntien osalta tuloksia voidaan tämän vuoksi pitää tarkempina. Kunnan huomioimisen vuoksi tuloksissa eivät myöskään näy sellaiset yhteydet sosioekonomisten tekijöiden ja äänestystulosten välillä, jotka selittävät koko kunnan tuloksia. Esimerkiksi yksittäisen tärkeän tehtaan lopettamisen seurauksena väestön tulotaso saattaa laskea koko kunnassa, millä saattaa olla vaikutusta kunnan äänestystuloksiin. Se ei kuitenkaan näkyisi tässä esitetyssä analyysissä, jossa tarkastelun kohteena ovat äänestysalueiden väliset erot kunnan sisällä.

Tulosten tulkinnassa on muistettava, että ne kuvaavat ennen kaikkea sitä, millaisilta alueilta puolueet keräävät kannatuksensa. Näin ei kyetä suoraan kertomaan millaiset äänestäjät kutakin puoluetta kannattavat. Esimerkiksi Kokoomuksen kannatuksen havaittu vahva yhteys väestön koulutustasoon kaupungeissa voi liittyä paitsi koulutustason ja äänestämisen väliseen yhteyteen yksilötasolla myös siihen, keitä asuu koulutustasoltaan yhdenmukaisilla eli hyvin korkean tai matalan koulutustason alueilla. Sisäisesti yhdenmukaisille alueille hakeutuvat ihmiset saattavat korkeasti koulutettujenkin joukossa poiketa arvoiltaan monipuolisemman väestörakenteen alueille hakeutuvista. Vastaavasti esimerkiksi Keskustan kannatuksen yhteys pienituloisuuteen ei-kaupunkimaisissa kunnissa voi kuvata osaltaan sitä, minkälaisilla alueilla näissä kunnissa on paljon pienituloisuutta, eli kyse voi olla esimerkiksi näiden kuntien maaseutumaisimmista alueista.

3 Kuntavaaliohjelmien lukuisat lupaukset

Tässä luvussa tarkastelemme puolueiden lupauksia seuraavalle kuntavaalikaudelle. Vaaliohjelmat kertovat puolueiden kuntapolitiikan tavoitteista siitä näkökulmasta, millainen olisi unelmakunta, mikäli puolueen poliittiset suuntaviivat toteutuisivat jotakuinkin täysimääräisesti. Valtakunnallisissa ohjelmissa ei ole mahdollisuutta asettaa tavoitteita yksittäisen kunnan tasolla tai määritellä asioiden tärkeysjärjestystä tulevalle valtuustokaudelle. Ohjelmat jäävät siten yleensä kauaksi eri kuntien päätöksenteon arjen todellisuudesta tai ajankohtaisista paikallisista kiistakysymyksistä, joiden ratkaisuihin kuntavaalien tuloksella saattaa kuitenkin olla aidosti suuri merkitys (ks. myös Borg 2018). Suurimmassa osassa valtuustoista päätöksenteko tapahtuu yhteistyössä toisten puolueiden kanssa, mikä korostaa myös tarvetta ohjelmalliseen joustavuuteen. Vaalilupauksia voi olla vaikea pitää niissä kunnissa, joissa poliittiset voimasuhteet jakautuvat tasaisesti usean eri puolueen kesken. Tämä heijastuu myös äänestäjien asenteissa. Kunnallisanalan kehittämissäätiön (2021b) teettämän kyselyn mukaan kansalaisista vain alle kolmannes luottaa puolueiden antamiin vaalilupauksiin. Sama näkyy myös vuoden 2019 eduskuntavaalitutkimuksessa, jossa 63 prosenttia oli yhtä mieltä väitteen ”*Koskaan ei voi luottaa minkään puolueen vaalilupauksiin*” kanssa (Ylisalo 2020, 228). Tämä on myös peruste keskittyä kuntavaaliohjelmien analyysissä siihen, mistä puolueet ovat saman- tai erimielisiä: ne tavoitteet, jotka ovat useamman puolueen ohjelmassa, ovat helpommin toteutettavissa.

3.1 Tutkimusasetelma

Tarkastelussamme ovat mukana kaikki vuonna 2017 kuntavaaleihin osallistuneet nykyisten eduskuntapuolueiden valtakunnalliset kuntavaaliohjelmat. Monella puolueella on myös omia, kuntakohtaisia ohjelmia, jotka on kuitenkin rajattu analyysin ulkopuolelle. Kuntavaaliohjelmat on luokiteltu aineistolähtöisesti Atlas.ti-ohjelmalla, joka helpottaa laadullisen aineiston systemaattista analyysia. Aineiston luokittelua ohjaavia kysymyksiä olivat: (1) Keistä ja keille tarjotuista palveluista ohjelmissa kirjoitetaan? (2) Mitä ohjelmat toteavat kuntataloudesta ja verotuksesta? (3) Mistä kuntapalveluista puhutaan ja miten ne halutaan järjestää (yksityisen, kolmannen vai julkisen sektorin voimin)? Kiinnitimme huomiota erityisesti perinteisiin, hyvinvointivaltion kuntapalveluihin, joita osa puolueiden ohjelmista käsittelee merkittävästi toisia enemmän. Tarkastelun ulkopuolelle jääviä teemoja olivat esimerkiksi liikenne, kaavoitus ja jätehuolto.

Analyysiyksikkönä toimi virke, joten sama analyysiyksikkö saattoi tulla luokitelluksi useampaan kertaan, mikäli siinä kirjoitettiin esimerkiksi lapsista, nuorista ja ikäihmisistä. Aineiston määrällisen luokittelun jälkeen teimme vielä temaattisen luokittelun eri aiheista painottaen puolueiden vaaliohjelmia yhdistäviä ja erottavia seikkoja. Käsittelemme tulosten raportoinnissa ainoastaan niitä teemoja, jotka löytyvät useamman puolueen kuntavaaliohjelmasta.

Puolueiden kuntavaaliohjelmat ovat pituudeltaan ja tyyliltään kovin erilaisia. Kaikissa ohjelmissa valtakunnan politiikan kysymykset sekoittuvat kuntapolitiikkaan.

Useammassa ohjelmassa (KD, RKP, SDP, VAS, VIHR) kuvataan kuitenkin alussa yleisellä tasolla kuntapäätöksenteon keskeisimpiä teemoja (kuntatalous, kuntapalvelut, asuminen, kaavoitus, liikenne), ja sitä, mihin kuntavaaleissa voi vaikuttaa. Pari ohjelmista painottaa alussa vahvemmin puolueen omaa arvomaailmaa ja sen mukaista toimintaa kunnissa (KOK, PS).

3.2 Hallitus–oppositio-asetelmat sekoittuvat vaaliohjelmissa kuntapolitiikkaan

Puolueiden kuntavaaliohjelmat ovat suunnattu toisistaan poikkeaville kohderyhmille. Erityisesti lyhyemmät ohjelmat on osoitettu selkeästi äänestäjille, mutta osa ohjelmista vaikuttaa olevan pikemminkin tarkoitettu ehdokkaiden oman vaalityön tueksi. Tällaisissa ohjelmissa puolueiden kantoja avataan eri asiakysymyksiin ja välillä jopa lähdeviitteisiin tukeutuen. Ne voivat siten auttaa ehdokasta perustelemaan puolueen ja sitä kautta myös omia näkökulmiaan äänestäjille.

Kuntavaaliohjelmat ovat julkaistu poikkeuksellisen pitkällä aikavälillä, osin kuntavaalien siirron seurauksena: pääministeripuolue SDP julkaisi ohjelmansa vasta huhtikuussa 2021, perussuomalaiset jo tammikuussa. Ohjelmissa heijastuu selvästi yleinen hallitus–oppositio-asetelma. Hallituspuolueiden ohjelmissa tulevaisuus on selvästi myönteisempi. Niissä hallituksen tavoitteita ja saavutuksia kuvataan myönteisessä valossa. Oppositiopuolueet painottavat kriisitietoisuutta erityisesti talouskysymyksissä, ja hallituksen toimia arvioidaan kriittisesti. Vaikka ohjelmissa kytketäänkin hallituksen toimet kuntiin, kuntapolitiikka sekoittuu myös erottamattomasti valtakunnan politiikkaan. Hallitusohjelman tavoitteista on sisällytetty kuntavaaliohjelmiin muun muassa ilmastopolitiikka, oppivelvollisuuden nosto, työllisyyskysymykset sekä sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus.

Vaaliohjelmissa käsitellään runsaasti puolueiden tavoitteita ja arvoja, mutta määritellään vähemmän tarkkoja keinoja, joilla tavoitteet toteutetaan. Tästä yksi esimerkki on puhe koulukiusaamisen ja -väkivallan lopettamisesta sekä kaikille turvallisesta koulusta, jotka mainitaan jokaisen puolueen ohjelmassa. Vastaavat kysymykset ovat tyypillisiä esimerkkejä yhdistävistä teemoista (engl. *valence issue*, ks. Stokes 1963), joiden päämääristä sekä äänestäjät että puolueet ovat keskenään yhtä mieltä, ja näkemyserot voivat liittyä lähinnä keinoihin tavoitteiden saavuttamiseksi.

3.3 Kunta – pohjoismaisen hyvinvointivaltion palvelusektori

Pohjoismaista hyvinvointivaltiota kuvataan usein universaalina: palvelut ja etuudet ovat suunnattu kaikille. Erityisen selvästi universalismi näkyy julkisen sektorin maksuttomissa palveluissa, kuten koulutuksessa (esim. Anttonen ja Sipilä 2012). Julkiset peruspalvelut ovat pääosin kuntien järjestämisvastuulla. Kunnat siten käytännössä vastaavat siitä, että Suomessa pysyvästi asuvat lapset ja nuoret pääsevät koulutukseen ja kaikki kuntalaiset saavat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen toteutuessa kuntien tehtäväksi edelleen

jää terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen (ks. luku 1.2). Näin ollen on luontevaa, että nämä teemat korostuvat myös puolueiden kuntavaaliohjelmissa.

3.3.1 Kuntapalvelut lapsille, nuorille, perheille ja vanhuksille

Miltei kaikissa kuntavaaliohjelmissa keskeiseksi nimetty toimija on kuntalainen. Kuntalaiset esiintyvät aktiivisina toimijoina, jotka vaikuttavat kansalaisjärjestöissä, vapaaehtoistyössä, päätöksenteossa, asuinympäristössä ja ovat aloitteellisia oman hyvinvointinsa edistämiseksi tai palveluiden valinnan vapauden hyödyntämisessä – mikäli ei vapaaehtoisesti, niin pakolla:

”Parannamme hoitoon pääsyä ja lisäämme valinnanvapautta ottamalla käyttöön nykyistä laajemman ja pakollisen palvelusetelin ja vammaisten henkilöiden henkilökohtaisen budjetin.” (KOK)

Vaikka kaikilta muiltakin puolueilta löytyy mainintoja suomalaisista tai uussuomalaisista (RKP), Perussuomalaisten ohjelmassa on selvästi yleisemmin käytetty termiä ”suomalainen” kuntalaisen sijaa. Suomalaisten etujen ajamisessa viitataan valintoihin ja priorisointiin:

”Perussuomalaiset haluaa asettaa asiat tärkeysjärjestykseen niin valtion tasolla kuin kunnissa: Ensin suomalaisten hyvinvointi ja turvallisuus – kaikesta toissijaisesta, turhasta ja haitallisesta tulee leikata.” (PS)

Ohjelmista löytyy myös keinoja kuntalaisten aktiivisen osallistumisen edistämiseksi. Näinä mainitaan palveluseleiden ja henkilökohtaisen budjetin lisäksi esimerkiksi yleisötilaisuudet, asukasillat, asukkaiden omaehtoinen toiminta, kuten siivous- tai ravintolapäivät, lausuntopyyntöt, kyselyt, valtuustoaloitteet, erilaiset neuvostot ja osallistuvat budjetit (KD, KESK, KOK, RKP, SDP, VAS, VIHR). Ohjelmat painottavat, että kuntahallinto tukee kuntalaisten hyvinvointia, oli sitten kyse virkistys- ja harrastusmahdollisuuksista tai kuntapalveluista, unohtamatta kuntalaisten suhteen vaalimista luontoon.

Nykylainsäädännön mukaan henkilöllä voi olla vain yksi kotikunta. Vaaliohjelmissa monipaikkaisuus on kuitenkin tunnustettu ilmiö: kuntalaiset saattavat asua säännönmukaisesti osan aikaa jossakin toisessa kunnassa. Keskustan ja Vihreiden ohjelmissa myös osa-aikaisten tai vapaa-ajan kuntalaisten mahdollisuutta vaikuttaa kunnan asioihin haluttaisiin parantaa, RKP mainitsee haluavansa selvittää mahdollisuutta kaksoiskuntalaisuuteen, joskaan ohjelmasta ei löydy viitettä siitä hiljattain tehtyyn selvitykseen (ks. Valtiovarainministeriö 2018).

Ohjelmissa on jokseenkin niukasti mainintoja ikäihmisiä, senioreista tai vanhuksista. Tämä on yllättävää suhteessa viime vuosien julkiseen keskusteluun vanhuspalveluista ja niiden henkilöstömitoituksesta. Myös kunnanvaltuutetuille tehdystä kyselyssä vanhuspalvelut mainittiin yhtenä vaalien kärkiteemoista (Kunnallisalan kehittämissäätiö 2020). Laitospalvelut koskettavat suoraan suhteellisen pientä osaa vanhusväestöstä, mutta välillisesti selvästi isompaa joukkoa. Ohjelmissa asia

todetaan melko yleisluontoisilla huomautuksilla siitä, että kenenkään ei pitäisi joutua pelkäämään vanhenemisesta siksi, että riittävän laadukkaat palvelut puuttuvat. Maininnat vanhuksista ja vammaisista esiintyvät usein yhteydessä toisiinsa, erityisesti painotettaessa vammais- ja vanhusneuvostojen asemaa (KD, KESK, RKP, VAS).

...on tärkeää huolehtia laadukkaasta ja ihmisarvoisesta hoidosta ja tuesta, joka korostuu etenkin lasten, nuorten, vanhusten ja vammaisten palveluissa. Kunnissa päätetään myös, soiko sen kouluissa vielä Suvivirsi, tai vaihdetaanko joulujuhla kulttuurijuhlaan.” (KD)

Myös lapsista ja nuorista puhutaan usein samassa yhteydessä. Perussuomalaisten ohjelmassa yhteisten sääntöjen noudattamisen opettaminen on kärjessä. Muissa ohjelmissa painotetaan vahvemmin nuorten oikeuksia (koulutus, sivistys, tasa-arvo), osallistumista tai hyvinvoinnin tukemista (KD, KESK, KOK, RKP, SDP, VAS). Maksuttoman ehkäisyn (RKP, VAS, VIHR) tai ylipäänsä riittävien kuntapalveluiden, kuten mielenterveyspalveluiden, tarjoaminen nuorille löytyy useammasta ohjelmasta (KD, KESK, RKP, SDP, VAS, VIHR).

Ohjelmat niputtavat lapsia ja nuoria tai heidän palveluitaan yhteen, mutta lapset kohderyhmänä yhdistyvät myös perheisiin. Lapsi- ja perhepalveluista puhutaan tärkeinä lähipalveluina. Keskustan ohjelmassa maahanmuuttajataustaiset lapset mainitaan omana ryhmänään, jolle tutustuminen suomalaisiin perinteisiin ja kulttuuriin on tärkeää. Vasemmistoliiton ohjelma puolestaan painottaa sitä, että lapsilla tulee olla mahdollisuus opiskella myös omaa äidinkieltään. Lasten oikeuksista kirjoitetaan suhteessa opetukseen ja huolenpitoon sekä turvallisuuteen tai pysyvyyteen esimerkiksi päiväkodissa (KD, KESK, KOK, RKP, VAS, VIHR). Kristillisdemokraatit, RKP ja Vihreät ehdottavat lapsivaikutusten arvioinnin lisäämistä kuntapäätöksenteossa, Kokoomus ja SDP puolestaan painottavat neuvolajärjestelmän roolia kuntapalveluissa. Osa puolueista (SDP, VAS, VIHR) korostaa henkilöstön riittävyyttä palveluissa: esimerkiksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöillä ei saisi olla liian monen lapsen tilannetta hoidettavanaan, koska se uhkaa lasten oikeuksien toteutumista.

3.3.2 Kuntatalous koronan puristuksissa

Kuntalaisille järjestettävistä palveluista säädetään laissa. Lainsäädännön lisäksi palveluiden järjestämistä ohjaa kuntatalous. Koronapandemiolla on ollut merkittävä vaikutus kunnissa: osalle valtionavustukset ovat olleet avokätisiä, koronasta merkittävästi kärsineille puolestaan riittämättömiä. Varmaa on, että koronan synnyttämä hyvinvointivelka tulee kuntataloudessa näkymään vielä pitkään. Kuitenkin vain osassa ohjelmissa viitataan suoraan koronapandemiaan (KD, RKP, SDP, VIHR VAS), useimmin mainitaan koronan vaikutus juuri kuntatalouteen.

Ohjelmissa puhutaan yllättävän vähän kuntataloudesta siihen nähden, kuinka paljon päätöksentekoa määritetään talousarvion puitteista käsin, ja miten aktiivisesti taloudellisia tulostavoitteita kunnissa seurataan. Kuntataloudesta ohjelmissa tarkastellaan kuntaverotusta, valtionverotusta, valtionavustuksia tai -osuuksia, velkaantumista sekä mahdollista maakuntien tai hyvinvointialueiden verotusta. Puo-

lueista Kokoomus, Kristillisdemokraatit, Keskusta RKP, SDP ja Vihreät käsittelevät ohjelmissaan suoraan kuntatalouteen nivoutuvia teemoja.

Keskustan ja Kristillisdemokraattien painotus on vahvasti valtionosuuksissa sekä valtion ja kuntien yhteistyön merkityksessä kuntatalouden oikealle uralle saattamisessa. Niiden ohjelmista löytyy enemmän näkemyksiä valtionavustuksista ja yhteistyöstä valtion kanssa kuin näkemyksiä kuntataloudesta sellaisenaan:

”Valtionosuuksien pitää huomioida kunnan todellinen, läsnä oleva väestö myös vapaa-ajanatuksen osalta.” (KESK)

Yleisesti ohjelmissa todetaan kuntien vaikea taloustilanne nyt ja erityisesti tulevaisuudessa, kun koronapandemia kasvattaa hyvinvointivelkaa. Oppositiopuolueet herättelevät talouden kriisitietoisuutta hallituspuolueita vahvemmin. Verotus mainitaan kaikissa ohjelmissa. Perussuomalaiset ja Kokoomus ilmoittavat vastustavansa kaikkia veronkorotuksia. Perussuomalaisten ohjelmassa kerrotaan peruspalvelujen olevan rapautumassa ja siten niiden tarjoavan yhä vähemmän vastinetta verorahoille.

Kokoomus ja Kristillisdemokraatit ovat samoilla linjoilla keskenään siinä, että maakunnille tai hyvinvointialueille ei pidä antaa verotusoikeutta, koska se nostaisi muutenkin korkeaa kokonaisveroastetta. Kristillisdemokraattien ohjelmassa suhtaudutaan kuitenkin myönteisesti velanottoon, mikäli kyse on selkeästä investoinnista kunnan elinvoimaisuuteen ja kuntalaisten hyvinvointiin. RKP näkee verojen nostamisen erittäin epäsuotavana ja toimenä, jota tulisi välttää kaikin käytettävissä olevin keinoin. Kristillisdemokraatit, Kokoomus ja RKP ovat siten samoilla linjoilla, että kokonaisveroastetta ei tule nostaa.

Vihreät eivät sulje veronkorotuksia täysin pois, mikäli se osoittautuisi ainoaksi tavaksi huolehtia palveluiden saatavuudesta ja niiden laadusta. Vihreiden mukaan korotusmahdollisuutta pitäisi tällöin ensi sijassa hakea kiinteistöveron osalta. Tämä on päinvastainen kanta kuin Kristillisdemokraateilla, joiden mielestä kiinteistövero olisi pyrittävä pitämään kohtuullisena. Puolueen vaaliohjelman mukaan kiinteistöveron korotus voi nostaa pienituloisten asumiskustannuksia kestävästi. Vasemmistopuolueiden (SDP, VAS) ohjelmat eivät ota suoraan kantaa kunnalliseen veroasteeseen, mutta SDP pitää tärkeänä, että pienituloisten verot eivät nouse.

Elinkeinopolitiikasta ja sen mahdollisuuksista kunnissa keskustellaan ohjelmissa hyvin yleisesti. Keskusta ainoana puolueena liittyy elinkeinopolitiikan aluepolitiikkaan ja koko maan asuttuna pitämiseen. Muuten puolueet kirjoittavat elinkeinopolitiikasta tai elinvoimapolitiikasta suhteessa koulutukseen, yritysten tarpeisiin ja jossain määrin verotukseen tai valtionosuuksiin (KD, KESK, RKP, VAS, VIHR). Ohjelmien mukaan kunnan elinvoimaisuutta voidaan vahvistaa huolehtimalla siitä, että kunnassa on osaavaa työvoimaa yritysten tarpeisiin. Maininnat jäävät niin yleiselle tasolle, että on vaikea arvioida, missä määrin ja minkälainen elinvoimapolitiikka voisi säästää kunnan veronkorotuksilta.

3.3.3 Palveluja paikallisesti

a) sote-palvelut edelleen keskiössä

Kunnilla on toistaiseksi järjestämisvastuu sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen toteutuessa järjestämisvastuu siirtyy hyvinvointialueille tai maakunnille, mutta kunnissa edelleen vaikutetaan kuntalaisten hyvinvointiin ja terveyteen. Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen lisäksi kunnissa on esimerkiksi vapaa-ajan ja kulttuuripalveluita, minkä lisäksi kaavoituksella on merkittävä rooli siinä, miten yksityisiä ja julkisia palveluita voidaan kunnissa järjestää.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista puhutaan miltei kaikissa ohjelmissa, joskin Perussuomalaisten ohjelma kertoo hyvin niukkasanaisesti, mitä ja miten palveluita tulisi järjestää. Miltei kaikissa ohjelmissa ennaltaehkäisevä tai varhainen puuttuminen nähdään tärkeänä. Perusterveydenhuollon palveluihin pääsyn halutaan olevan kaikkialla nopeaa, oli sitten kyse psyykkisestä tai jostakin fyysisestä, hoitoa vaativasta sairaudesta.

Ohjelmat ottavat myös kantaa siihen, miten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut tulisi järjestää. Kristillisdemokraatit ja RKP näkevät olennaisena kumppanuuden tai tiiviin yhteistyön yksityisten ja kolmannen sektorin kanssa. Kokoomuksen ohjelmassa painotetaan niin ikään yksityisen sektorin roolia laadukkaiden palveluiden takeena. Kokoomus ei kaipaa lisää vastuunjakamista sote-palveluiden järjestämisessä, vaan ne saadaan puolueen vaaliohjelman mukaan järjestettyä parhaiten kunnissa tai niiden yhteistyönä.

Kokoomuksen ohjelma ehdottaa palveluiden avaamista kilpailulle aina silloin, kun yksityinen yritys osoittaa tuottavansa julkisen palvelun edullisemmin tai laadukkaammin kuin kunta. Kokoomuksen ohjelman mukaan järjestämisvastuun siirtäminen maakunnille tai hyvinvointialueille on omiaan heikentämään palveluiden laatua byrokratian lisääntyessä. Kristillisdemokraattien näkökulma on tältä osin vastakkainen: vaaliohjelman mukaan hyvinvointialueiden on oltava riittävän suuria palveluiden laadun ja tehokkuuden varmistamiseksi. Puolue kuitenkin korostaa myös kumppanuutta yksityisen sektorin kanssa. Palveluseteleiden puolesta puhuvat erityisesti RKP:n ja Kokoomuksen vaaliohjelmat.

Vasemmistoliitto haluaa vähentää yksityisen sektorin terveyspalvelujen käyttöä ja siten tarvetta yksityisiin sairausvakuutuksiin. Vasemmistoliiton kuntavaaliohjelmassa ehdotetaan erikoislääkäreiden palveluiden tuomista terveyskeskuksiin ja viikon hoitotakuuta, jonka arvellaan tuovan yksityisiä palveluita käyttävät kuntalaiset julkisten palveluiden piiriin. Tämä puolestaan lisäisi kansalaisten veronmaksuhalukkuutta ja samalla vähentäisi tarvetta yksityisvakuutuksiin. Kuntavaaliohjelma esittää huolen siitä, miten kuntapalveluiden käy, jos ne ovat suurelta osin yksityistetty eikä todellisia markkinoita ole tai palveluja tuottava yritys ajautuu konkurssiin. Vihreiden ohjelmassa maksuja tarkastellaan pienituloisten kuntalaisten näkökulmasta ja halutaan ehkäistä velkaantumista terveyspalveluiden asiakasmaksujen seurauksena. SDP:n ohjelmassa suhtaudutaan luottavaisesti sote-

uudistuksen toteutumiseen, mutta nähdään, ettei hallinnollinen uudistu vielä yksi riitä, vaan koronan seurauksetkin ovat huomioitava:

”Sote-uudistuksen toteutuessa on panostettava mielenterveys- ja päihdepalveluiden saatavuuteen sekä kavennettava koronavirusepidemian aikana syntynyttä hoito-, kuntoutus- ja palveluvelkaa.” (SDP)

Kuntavaaliohjelmien linjaukset ovat tuttuja viime vuosien sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusyritysten yhteydestä. Puoluekentän oikealla laidalla halutaan tukeutua vahvemmin yksityiseen sektoriin palveluiden tuottajana ja vasemmalla laidalla puolestaan haluttaisiin vahvistaa julkista palvelutuotantoa. Yhteisiä näkökantoja löytyy mielenterveysongelmiin nopeasti puuttumisesta tai niihin nopean avun tarjoamisesta, mikä on mainittu useammassa ohjelmassa (KD, KESK, KOK, SDP, VIHR, VAS). Konkreettisiakin toimia mainitaan, kuten kuukauden hoitotakuun terveyskeskuksen palveluiden lisäksi mielenterveyspalveluihin (KOK) tai terapiatakuu (VIHR).

b) vanhusten ja vammaisten palvelut sekä omaishoiva: vain vähän mainintoja

Virallisesti omaishoitajia on Suomessa noin 48 700 (THL 2021b), mutta heitä arvelaan olevan moninkertaisesti, mikäli mukaan lasketaan kaikki ne, jotka pitävät huolta perheenjäsenestään tai muusta läheisestään, joka sairaudesta, vammaisuudesta tai muusta erityisestä hoivan tarpeesta johtuen ei selviydy arjestaan oma-toimisesti. Viralliset omaishoitajat ovat saaneet päätöksen omaishoidon tuesta ja siihen sisältyvistä palveluista kunnasta. Sopimuksessa määritellään muun muassa omaishoitajan vapaa-ajaksi annettavat palvelut. Omaishoitajan palkkion suuruus riippuu hoidon sitovuudesta ja vaativuudesta. Hoitopalkkio on veronalaista tuloa saajalleen. Kaikissa ohjelmissa omaishoitoa ei ole nostettu omaksi teemakseen tai siihen liittyviä tavoitteita ei ole niissä esitetty. Kristillisdemokraattien ja Keskustan ohjelmissa omaishoitoa halutaan lisätä, muiden ohjelmat (KOK, VAS, VIHR) tyytyvät toteamaan lähinnä tarpeen huolehtia omaishoitajien jaksamisesta. SDP lisäisi resursseja omaishoitoon, huolehtisi kriteerien yhdenmukaisuudesta ja haluaisi huolehtia siitä, ettei omaishoito johda palveluiden karsintaan.

Vanhuspalvelut mainitaan ohimennen kuntapalveluna muiden joukossa Perussuomalaisten ohjelmaa lukuun ottamatta. Poikkeuksena ovat Kristillisdemokraattien ja Keskustan ohjelmat, jotka ovat aloitteellisia perhehoidon tai muun yhteisöllisen asumisen osuuden kasvattamisessa vanhushoivassa. Perhehoivassa tai vastaavassa nähdään myös mahdollisuus vähentää yksinäisyyttä, joka noteerataan ongelmana joissakin muissakin ohjelmissa. Kristillisdemokraattien ohjelmassa mainitaan sopimusrikkomuksista, joihin halutaan puuttua sopimussakoin tai asukkaiden ohjaamisella toisiin hoitokoteihin ja irtisanomisoikeudella.

Vammaispalveluja ja kuljetuspalveluita käsitellään niin ikään ohjelmissa varsin lyhyesti, joskaan perussuomalaisten ohjelma ei ota näihinkään kantaa. Eniten vammaispalveluista puhutaan Vasemmistoliiton ja Vihreiden ohjelmissa, joissa paino on perusasioissa:

”Vammaisille ihmisille ja heidän omaisilleen on oltava tarjolla kootusti selkokielistä tietoa siitä, millaisia palveluita on olemassa ja miten sekä mistä niitä voi hakea”. (VAS)

Ohjelmissa nostetaan esille kuntien vanhus- ja vammaisneuvostot kuntapäätöksenteon tukena (KD, KESK, RKP, SDP, VAS) ja vammaispoliittiset ohjelmat (VAS, VIHR). Osa vaaliohjelmista korostaa henkilökohtaisen budjetin merkitystä vammaispalveluissa (KD, KOK, VIHR). Ohjelmien ydinviesti on, että kuntien halutaan noudattavan lakeja sekä pääsevän sosiaalihuolto ja vammaispalvelu laeissa asetettuihin tavoitteisiin.

c) Esiopetuksella samalta viivalta koulutielle ja jokaiselle lapselle harrastus

Lapsista ja nuorista sekä heidän palveluistaan löytyy jokaisella puolueella paljon sanottavaa. Ohjelmissa nousee esiin halu tarjota lapsille ja nuorille hyvät edellytykset elämään. Keskustan ohjelmassa varhaiskasvatuksessa kyse on lähipalvelusta, jonne pääsyn tulee olla helppoa ja tarjottavan palvelun laadukasta. Keskusta ja Kristillisdemokraatit haluavat, että lapsia voidaan hoitaa myös kotona. Kristillisdemokraattien ohjelma esittää perhepäivähoidon lisäämistä kunnissa, mutta samaan aikaan korostaa esiopetusta tärkeänä vaiheena oppia tarvittavat tiedot ja taidot koulua varten. Vaikka vaaliohjelmien välillä on painotuseroja siinä, miten pienten lasten (alle 5-vuotiaiden) hoito olisi suotavaa järjestää, niin Perussuomalaisia lukuun ottamatta, kaikissa ohjelmissa ladataan varhaiskasvatuspalveluihin paljon odotuksia. Varhaiskasvatus ja erityisesti esiopetus nähdään mahdollisuutena tasoittaa tietä koulutuksen yhdenvertaisuuteen ja sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisemiseen.

”Vihreässä kunnassa ensiluokkainen varhaiskasvatus tasaa lasten erilaisia lähtökohtia ja ehkäisee koulunkäynnin keskeyttämistä sekä sosiaalista syrjäytymistä.” (VIHR)

Kristillisdemokraatit ja Kokoomus ehdottavat esiopetuksesta tehtävän kaksivuotista. Kristillisdemokraatit painottavat myös esiopetuksen maksuttomuutta. Kaksivuotisen esiopetuksen katsotaan varmistavan, että lasten valmiudet koulutielle ovat yhtäläiset. Puolueet haluaisivat enemmän yksityisiä varhaiskasvatuspalveluja lisäämään vaihtoehtoja, joista valita. Vihreät pyrkisivät puolestaan tekemään 5-vuotiaiden varhaiskasvatuksesta *aidosti* maksutonta. Miltei kaikki puolueet tunnustavat varhaiskasvatuspalveluiden tärkeyden koulutuksellisen eriarvoisuuden vähentämisessä. Ohjelmien perusteella kahden vuoden esiopetuksesta puolueiden näkemykset ovat selvästi lähempänä toisiaan kuin siinä, miten alle 5-vuotiaiden päivähoito tai varhaiskasvatus tulisi järjestää.

Ohjelmat eivät merkittävästi ota kantaa siihen, mitä taitoja lapsille varhaiskasvatuksessa pitäisi opettaa, mutta joitakin mainintoja tästä löytyy. Kristillisdemokraattien ohjelma painottaa kristillistä kulttuuriperintöä osana varhaiskasvatusta, RKP puolestaan haluaisi tuoda toisen kotimaisen kielen mukaan varhaiskasvatukseen. Vasemmistoliiton ohjelmassa halutaan tukea lasten kielellistä kehitystä ja kosketusta luontoympäristöön. Myös Vihreiltä löytyy samankaltaisia painotuksia: puolueen ohjelman mukaan lapsille tulisi tarvittaessa tarjota tehostettua suomen kielen opetusta ja varhaiskasvatusta voisi hyödyntää luontosuhteen kehittymises-

sä. Luontosuhteeseen panostamisen merkitys varhaiskasvatuksessa on mukana myös Keskustan ohjelmassa.

Myös koulusta esiintyy ohjelmissa runsaasti mainintoja, mutta painotuksissa on eroja. Perussuomalaisten ohjelma korostaa suomalaisen kulttuurin merkitystä sekä kuria ja järjestystä turvallisuuden tuottajana, esimerkiksi kouluissa tehdyistä rikoksista pitäisi aina tehdä rikosilmoitus. Kristillisdemokraatit ja Perussuomalaiset näkevät kristillisen kulttuuriperinnön vaalimisen koulun tehtävänä. Kristillisdemokraattien ohjelmassa koulut nähdään myös keinona integroida eri maista Suomeen tulleet lapsen ja nuoret yhteiskuntaan, kunhan heidän erityistarpeisiinsa pystytään vastaamaan.

Kristillisdemokraattien ja kokoomuksen ohjelmia yhdistää se, että niissä halutaan tarjota perheille mahdollisuus valita itselleen sopivin koulu, mihin heidän mukaansa päästäisiin parantamalla yksityisten koulujen toimintaedellytyksiä. Kristillisdemokraattien ohjelmassa valinnanvapaus sisältää myös kotiopetuksen valinnanmahdollisuuden. Eduskunnan joulukuussa hyväksymä hallituksen esitys oppivelvollisuusiän nostosta saa kritiikkiä Kokoomukselta:

”Kannettu oppilas ei koulussa pysy. Kokoomus haluaa varmistaa, että peruskoulun jälkeen jokainen nuori hallitsee perustaidot, kuten lukemisen, laskemisen ja sosiaaliset taidot.” (KOK)

Ohjelmissa koulu nähdään tasa-arvon toteutumiseksi olennaisena instituutina, jossa on paljon hyvää, mutta myös parannettavaa. Vahvuuksina mainitaan esimerkiksi hyvin koulutetut opettajat ja kansainvälisesti vertaillen korkeatasoinen koulu (KOK, VAS), peruskoulun tarjoama taide-, kulttuuri ja sivistyskasvatus (KD), ruotsinkielinen peruskoulu, joka on kaksikielisen Suomen kivijalka (RKP).

Koulutukseen liittyvinä ongelmina ohjelmissa mainitaan oppimistulosten eriytyminen tai sen uhka. Lisäksi koulurakennusten terveysturvallisuudessa nähdään parannettavaa. Osa ohjelmista painottaa kouluyhteisön, oppilashuollon ja muiden koulutietä tukevien palveluiden merkitystä (esim. koulunkäynninohjaaja, koulukuraattori, koulupsykologi) tai riittävää henkilöstömäärää, joka mainitaan muun muassa SDP:n ja Vasemmistoliiton ohjelmissa. Kokoomuksen ohjelmassa halutaan suunnata resursseja kohdennetusti niille oppilaille, jotka tukea eniten tarvitsevat.

Keskustan ohjelmassa todetaan, että etäkoulu voi olla varteenotettava vaihtoehto vielä koronan jälkeenkin, kunhan digitalisaatiokehitykseen ja sähköisiin oppimisympäristöihin panostetaan riittävästi. Tällaisten vaihtoehtojen nähdään olevan hyviä erityisesti harvaan asutuilla seuduilla, mutta ohjelmassa halutaan panostaa laitteisiin ja lisenssiin myös lähiopetuksessa, jotta digitaitoja saadaan kehitettyä. Etäopetus nähdään mahdollisuudeksi monipuolistaa harvinaisempien kielten ja valinnaisaineiden tarjontaa lähikouluissa. Kristillisdemokraattien ohjelma näkee etäopetuksen mahdollisuutena tukea kotiopetuksessa olevia lapsia ja joustavoittaa koti- ja kouluopetuksen välistä rajaa. Kristillisdemokraattien ohjelmassa sanotaan suoraan, että etäopetusta ja digitaalista opetusta laajentamalla voidaan vähentää pienempien koulujen lakkautuspainetta. Sekä Keskustan että Kristillisdemokraattien ohjelmissa painotetaan koulua lähipalveluna, mitä voidaan tukea osin digitaal-

lisia mahdollisuuksia kehittämällä. Koulua kuvataan myös muissa ohjelmissa tärkeänä lähipalveluna perheiden arjessa.

Ohjelmat painottavat koulun sijaintia ja tiloja mahdollisuuksina lasten ja nuorten harrastustoiminnan tukemisessa tai ylipäänsä harrastusten tuomista kouluun, osana koulupäivää, jolloin perheille jäisi enemmän aikaa yhdessäoloon (KD, KESK, RKP, SDP, VIHR). Keskustan ohjelmassa kirjoitetaan Suomen mallista, joka tuo mahdollisuuden kaikille lapsille ja nuorille osallistua harrastamiseen. Kokoomuksen, SDP:n ja Vihreiden ohjelmissa halutaan harrastustakuu. Vasemmistoliiton ohjelma kertoo, ettei nuorten liikuntaharrastus saa olla varallisuudesta kiinni. Lasten ja nuorten hyvinvointi on ohjelmissa selvästi huomioitu.

Ohjelmat jättävät avoimeksi sen, mitä lähikouluverkko, lähipalvelu ja etäopetus lopulta tarkoittavat, tai miten niitä voidaan parhaalla mahdollisella tavalla yhdistää. Lähiopetusta arvostetaan, mutta etäopetus ja digitalisaatio nähdään mahdollisuutena ylläpitää koulua pienessäkin kunnassa tai tarjota monipuolisempaa opetusta. Tässä suhteessa kuntien innovatiivisuudella ja kuntien väliselle yhteistyölle on paljon tilaa.

3.4 Yhteenveto

Kuntavaaliohjelmien vahva painotus varhaiskasvatukseen, kouluun ja koulutukseen laajemminkin ennakoinee sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta, jossa iso osa kunnan nykyisistä tehtävistä siirtyy hyvinvointialueille tai maakunnille. Varhaiskasvatuspalvelut ja koulut kuuluvat varmasti tulevana vuosina edelleen kuntien tehtäviin.

Panostukset lasten, nuorten ja heidän perheidensä hyvinvointiin ovat ymmärrettäviä painotuksia, kun otetaan huomioon ne haitat, joita koronapandemiasta on lapsille ja nuorille seurannut. Perussuomalaisia lukuun ottamatta puolueiden ohjelmia yhdistää se, että niissä halutaan turvata lapsille ja nuorille edes yksi harrastus heidän kotitaustastaan tai varallisuudestaan riippumatta. Viitteitä on myös siitä, että yhteisymmärrys parivuotisesta esiopetuksesta voisi löytyä. Yhteistä näkemystä on löydettävissä myös satsauksista nuorten ja aikuistenkin mielenterveyspalveluihin ja ylipäänsä kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämiseen. Nähtäväksi jää, löytävätkö puolueet poliittisen tahdon vielä kunnanvaltuustoissa vaalien jälkeen vai kurjistuuko kuntatalous siihen pisteeseen, jossa uusille kunnianhimoisille hyvinvointiavauksille ei löydy enää tilaa.

Kunnallisan alan kehittämissäätöön (2020) tekemän kyselyn mukaan nykyisten kuntavaltuutettujen tärkeysjärjestyksessä kuntatalous oli kärkisijalla. Kuntatalouden suhteen ohjelmien jakolinjat noudattavat valtakunnan politiikan linjoja, mikä heijastuu myös siihen, miten sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita halutaan järjestää. Puoluekentän oikealla laidalla sijaitsevat puolueet vastustavat veronkorotuksia ja haluaisivat vahvistaa yksityisen sektorin roolia palveluiden tuotannossa. Keskellä luotetaan valtionavustuksien alueelliseen jakoon, kun taas vasemmalla laidalla halutaan säilyttää julkisella sektorilla vahva rooli eikä myöskään veronkorotuksia suljeta pois. Näistä eroista huolimatta useampi puolue esittää, että kun-

tien tulisi järjestää hankintansa siten, että myös paikallisilla pienillä ja keskisuurilla yrityksillä olisi mahdollisuus pärjätä kilpailussa. Pitkästi arvailujen varaan jää, miten tämä käytännössä saataisiin toteutettua samalla huolehtien siitä, että kaikista muista ohjelmien tavoitteista, mukaan lukien byrokratian keventäminen, pidetään kiinni. Kunnallisessa päätöksenteossa on todelliset mahdollisuudet vaikuttaa kuntien tekemiin hankintoihin, mikäli yhteistä tahtoa löytyy riittävästi.

Yhtenä puutteena kuntavaaliohjelmissa voi nähdä sen, että ne puhuvat kuntopoliitikasta ikään kuin tyhjiössä tai sellaisessa maailmassa, jossa puolueet pääsisivät täysivaltaisesti toteuttamaan omia näkemyksiään. Kuntavaaliohjelmiä lukeva äänestäjä voi havaita, että kaikilla puolueilla ei ole yhtä suurta innostusta kuntien asioihin ja kuntopoliitikan edellyttämään yhteistyöhön, vaan oma agenda on kenties asetettu enemmän valtakunnan politiikkaa ajatellen. Äänestäjien on vaikea seurata tehtyjen lupauksen toteutumista, mikäli vaaliohjelmissa on mukana niukasti suoraan kuntien päätösvaltaan kuuluvia asioita. Valtakunnallisten ohjelmien tavoitteiden seuraamista viisaampaa voisikin olla kääntää katse puolueiden paikalliseen vaaliohjelmaan ja niiden toteutumisen seurantaan.

Vaaliohjelmien tarkastelu osoittaa, että puolueilta löytyy yhteisiä tavoitteita, mikä tarjoaa hyvän pohjan yhteistyölle. Näiden tavoitteiden edistämisen voisi siten olettaa onnistuvan alkavalla valtuustokaudella. Mikäli tavoitteet eivät lainkaan etene, voi syytä hakea oman kunnan kuntopoliitikasta. Suomessa on perinteisesti kyetty harjoittamaan poliittista päätöksentekoa yhteistyössä, erilaisia näkemyksiä yhteen sovitellen (ks. Wass ym. 2021). Tämä korostuu erityisesti kunnissa, jossa ei lähtökohtaisesti ole oppositiota, vaan paikat valtuustossa, hallituksessa ja hallintoelimissä jaetaan vaalituloksen perusteella. Toisaalta ohjelmat jäävät melko yleiselle tasolle ja erityisesti Perussuomalaisten ohjelma jättää hämärän peittoon, minkälaisia tavoitteita perussuomalaiset kunnanvaltuutetut kunnissa haluavat edistää.

4 Päätelmät

4.1 Puolueet tuntevat äänestäjensä

Vuoden 2021 käydään poikkeuksellisessa tilanteessa. Sote-uudistuksen toteuttaminen on epävarmaa, mutta myös toteuttamisen tapa ja seuraukset kunnissa ovat vielä arvailujen varassa (ks. luku 2.2). Ennakointia ei helpota sekään, että koronapandemian pitkäaikaisista vaikutuksista kuntien talouteen tai väestön hyvinvointiin ei vielä ole saatavilla tarkkoja arvioita. Vaikutukset voivat vaihdella alueittain riippuen niiden elinkeinorakenteista, väestörakenteesta sekä käytössä olleista rajoitustoimenpiteiden laajuudesta ja kestosta.

Tarkastelimme tässä raportissa sitä, millaiselle potentiaaliselle kannattajakunnalle puolueet kohdistavat vaaliohjelmansa (luku 3), ja millaisia hyvinvointiin liittyviä linjauksia niissä esitetään (luku 4). Näiden kahden kysymyksen keskinäinen vertailu osoittaa, että puolueet tunnistavat varsin hyvin oman äänestäjäkuntansa tarpeet ja nostavat niitä suoraan esiin ohjelmissaan. Tämä on erityisen huomionarvoista nykyisessä politiikan toimintaympäristössä, joka on talouden globaalien rakennemuutoksen ja kulttuurisotien temmellyksessä käymistilassa (Im 2020). Tämä ilmenee puolueiden, ehdokkaiden ja äänestäjien jatkuvana liikkeenä. Poliitiikan vanhat ja uudet jakolinjat menevät limittäin ja lomittain sekä puolueiden ohjelmissa ja ehdokkaiden kannanotoissa että äänestäjien arvoissa, identiteeteissä ja asenteissa (Borg ym. toim. 2020). Poliitikka ei jäsenny enää perinteiseksi nelikentäksi, jossa vasemmisto-oikeisto-ulottuvuus muodostaa yhden ja sosiokulttuurinen konservatiivi-liberaali-ulottuvuus toisen jakolinjan. Äänestäjille vaaleissa avautuva valintatilanne muistuttaa pikemminkin irtokarkkihyllyä tai noutopöytää, josta voi yhdistellä itselleen sopivan kokonaisuuden.

Ohjelmista on luettavissa vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella jäsenyviä aatteellisia eroja hyvinvointiin nivoutuvissa kysymyksissä, joilla on myös huomattava paino äänestäjän valinnoissa (Kunnallisalan kehittämissäätiö 2021c). Korkeasti koulutetut ja hyvätuloiset kaupunkilaiset äänestäjät kannattavat muita useammin Kokoomusta: Puolue pyrkii ohjelmassaan puhuttelemaan näitä ryhmiä tarjoamalla enemmän valinnanvapautta sosiaali- ja terveystaloudessa ja koulutuksessa sekä vähemmän veroja tai ainakin veronkorotuksia. Se haluaisi myös kohdentaa kouluissa resursseja eniten tukea tarvitseville eikä jakaa niitä tasaisesti kaikille. Hallituksen vasemmistopuolueiden linjaukset ovat päinvastaisia. SDP korostaa, ettei pienituloisten verotusta tule nostaa, mutta ei muuten rajaa veronkorotuksia pois. Vasemmistopuolueet eroavat suhteessa Kokoomukseen myös suhtautumisessa oppivelvollisuusiän nostoon, mitä erityisesti Vasemmistoliitto pitää hyvänä. Kaikissa näissä ohjelmissa peruskoulu nähdään tärkeänä, mutta on eroja siinä, miten koulutusta halutaan järjestää ja erilaisten oppilaiden oppimista tukea. Vasemmalla halutaan tukea kaikkia, oikealla kohdentaa resurssit tarkasti sinne, missä tarve on suurin.

Perussuomalaisten kuntavaaliohjelma tarjoaa vain vähän tietoa siitä, miten puolue kuntapolitiikassa haluaa toimia, mutta se maalaa synkän kuvan, miten huonosti asiat Suomessa nyt ovat. Ohjelma houkuttelee äänestämään muihin puolueisiin

pettyneitä, tarjoamatta kuitenkaan näkemystä siitä, mitä se tarjoaa tilalle. On oletettavaa, että myös vuoden 2021 kuntavaaleissa puolue kerää ääniä niiltä, jotka kokevat oman yhteiskunnallisen asemansa heikentyneen viime vuosina (ks. Wass ja Kauppinen 2020). Perussuomalaisia äänestetään myös muita puolueita useammin protestiksi (Kunnallisalan kehittämissäätö 2021c; Westinen ym. 2020). Toisin sanoen Perussuomalaisten kannattajat eivät välttämättä tarvitsekaan tietoa siitä, miten puolue kuntapolitiikassa toimii, koska sillä ei ole heille merkitystä. Tästä näkökulmasta perinteisesti työntekijäväestöstä edustavien vasemmistopuolueiden ja oikeistopopulististen haastajien välinen kilpailu samoista äänestäjistä (Salo ja Rydgren 2021) näkyy yllättävän vähän vaaliohjelmien tasolla suomalaisessa kuntapolitiikassa. Vastaavasti Perussuomalaisten äänestäjäkunnan viimeaikainen oikeistolaistuminen esimerkiksi tuloeroja ja verotusta koskevien näkemysten osalta (Westinen ym. 2020; Kantola ym. 2020) ei näy suoraan puolueen kuntavaalilinjauksissa.

Ohjelmissa heijastuu vasemmisto-oikeisto-ulottuvuuden ohella kaupunkien ja niiden ulkopuolisten alueiden välinen jakolinja, joka näkyy myös äänestäjien puoluevalinnassa (ks. myös Westinen 2015). Keskustan ja Kristillisdemokraattien ohjelmissa keskustellaan runsaasti siitä, miten peruspalvelut pitäisi kasvukeskuksien ulkopuolella järjestää. Muissa ohjelmissa puhutaan selvästi vähemmän kaupunkien ulkopuolisista alueista. Myös sosiokulttuurinen ulottuvuus piirtyy esiin Kristillisdemokraattien painotuksessa kristillisen kulttuuriperinnön vaalimisesta kouluissa ja Perussuomalaisten linjauksissa suomalaisten etujen painottamisessa kuntien tehtäväkentässä.

4.2 Kuntien tarjoamalla hyvinvointipalveluilla on tärkeä rooli yhteiskunnan toipuesssa pandemiasta

Koronapandemian pitkäaikaisista vaikutuksista kuntien talouteen tai väestön hyvinvointiin ei vielä ole saatavilla tarkkoja arvioita. Vaikutukset voivat vaihdella alueittain riippuen niiden elinkeinorakenteista, väestörakenteesta sekä käytössä olleista rajoitustoimenpiteiden laajuudesta ja kestosta. Koronapandemian hallinnassa on otettu poikkeuksellisia keinoja käyttöön, joissa alueellisuuden ja paikallisuuden merkitys korostuu. Erityisesti kriisin alussa toimenpiteiden suunnittelusta vastasi maan hallitus varsin keskitetysti, mutta kriisin edetessä kävi selväksi, että tautitilanteessa on suurta alueellista vaihtelua, joka tulee huomioida myös rajoitustoimenpiteissä. Rokotusten edetessä ja tautitilanteen jälleen laantuessa on selvää, että myös jälkihoitoa tulee tehdä paikalliset ja alueelliset lähtökohdat ymmärtäen. Pitkien etäopetusjaksojen synnyttämää oppimisvajetta ei hoideta samoin keinoin kuin vanhusten liikunnan puutteesta aiheutuvaa hyvinvointivajetta.

Pohjoismaisen hyvinvointivaltion vahvuus on ollut sen paikallinen toiminta (Mötönen 2019). Paikallishallinnossa tunnetaan alueen väestö, palvelutarpeet mutta myös järjestökenttää. Tälle tuntemukselle on suuri tarve, mikäli pandemian vahinkoja halutaan korjata mahdollisimman tehokkaasti. Siinä missä terveyspalvelujen jonotilannetta pystytään arvioimaan kohtuullisen hyvin rekistereiden tuella, tarvitaan henkilökohtaisia kontakteja ja aikaa ennaltaehkäistä kasautuvia sosiaalisia

ongelmia ja tunnistaa oppilaiden osaamisvajeita peruskoulussa ja toisella asteella. Kunnan palvelut eivät poista yksinäisyyttä tai mielenterveysongelmia, mutta yhdessä järjestöjen kanssa kunnat voivat tarjota paikkoja ihmisten kohtaamiselle, mikä lisää hyvinvointia.

Kuntavaaliohjelmissa mielenterveyden ongelmat ja yksinäisyys ovat selvästi tunnistettu suomalaisten hyvinvointia nakertaviksi tekijöiksi. Vaaliohjelmien perusteella puolueilta löytyy valmiutta puuttua näihin: ohjelmissa puhutaan esimerkiksi terapiatakuusta. Ylipäänsä terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen ovat tärkeitä tavoitteita, ennaltaehkäisevän työn merkitystä unohtamatta. Toisaalta ennaltaehkäisevä työ vaatii resursseja nyt siinä missä mahdolliset tulokset näkyvät vasta vuosien päästä. Kuntataloudesta löytyy monia lakisääteisiä menoeriä, jotka ajavat tärkeysjärjestyksessä ohi sellaisesta toiminnasta, josta ei erikseen ole säädetty, tai johon ei ole tarjolla kohdennettua rahoitusta. Kun kuntien taloustilanne on tiukka, ylimääräisiin menoihin ei välttämättä löydy rahoitusta, vaikka valtuustossa ilmeni sikin yhteistä tahtoa uusille hyvinvointia edistävälle avauksille. Erityisesti Uudenmaan ja Varsinais-Suomen kunnissa, joissa koronaa on esiintynyt paljon, tiukkaa talouskuria vaativa Kokoomus on suuri puolue. Tässä suhteessa yhtälö näyttää haastavalta: tapahtuneita vahinkoja pitäisi korjata, mutta kustannuksia ei saisi syntyä.

Tulevalla valtuustokaudella sote-uudistus muokkaa toteutuessaan sosiaali- ja terveydenhuollon hallintoa radikaalisti uusiksi ja luultavasti vaikuttaa myös palveluihin. Tästä huolimatta voi sanoa, että nykyiset kuntatyöntekijät ovat tärkeässä roolissa, kun yhteiskunta toipuu pandemiasta. Peruskouluissa ja toisen asteen oppilaitoksista löytyy opetushenkilökuntaa ja sosiaalialan ammattilaisia, joiden tulisi tunnistaa ja tavoittaa syrjäytymisriskissä olevat nuoret. Vanhuspalveluissa tavaataan kuntien ikäihmisiä ja tuetaan heidän pärjäämistänsä kotona. Vanhuspalveluihin oman lisänsä tuo vanhustenhoitoon säädetty henkilöstömitoitus, mikä edellyttää lisää työntekijöitä. Samanaikaisesti on tarve huolehtia kotipalveluiden riittävästä henkilöstömäärästä, jotta mahdollisimman moni vanhus pärjäisi kotona. Unohtaa ei saisi myöskään tukea omaishoitajille, joiden tuottama hoiva säästää kunnan varoja. Ikääntyvän väestörakenteen huomioiden vanhusväestö ja heidän palvelunsa saivat kuntien vaaliohjelmissa melko vähän tilaa. Helposti voi unohtua, että hyvä huolenpito vanhusväestöstä voi auttaa myös toisaalla työssä jaksamista: mikäli julkisen sektorin vanhushoivaan ei luoteta, täytyy aikuisten lasten osallistua vanhempiansa hoivaan – taloudellisesti tai omaishoitajana.

Taloudellisen niukkuuden aikana tulisi löytää uudenlaisia ratkaisuja kuntapalvelujen järjestämiseen. Näitäkin kuntavaaliohjelmissa löytyy. Esimerkiksi ryhmäkodit tai muu vastaava pienimuotoinen vanhushoiva on vielä verrattain vähäistä Suomessa. Pandemian myötä digitaaliseen opetukseen siirryttiin hyvin vauhdikkaasti, eikä siirtymä ollut lainkaan ongelmatonta. Tästä huolimatta digitaalisen opetuksen tai ainakin sen osittainen hyödyntäminen voisi monipuolistaa oppiainevalintojen mahdollisuuksia joidenkin pienten paikkakuntien kouluissa. Kunnista pitäisi löytyä valmiutta sopia peruskoulutuksesta kuntarajojen yli. Pandemia lisäsi myös monipaikkaista työskentelyä eli esimerkiksi asiantuntijatöitä siirryttiin tekemään osin kesämökkipaikkakunnille. Osa puolueista haluaisi tarjota enemmän vaikutusmahdollisuuksia kunnan asioihin näille tilapäisille kunnan asukkaille.

4.3 Uudistuva kuntademokratia

Kesän 2021 kuntavaalit käydään tilanteessa, jossa sote-uudistuksen toteutuminen on epävarmaa, mutta myös toteuttamisen tapa ja seuraukset kunnissa vielä arvailujen varassa (ks. luku 2.2). Mikäli hallituksen esitys hyväksytään eduskunnassa, käynnistää se mittavan hallinnollisen uudistuksen, jonka toimeenpano ja toimeenpanon parantaminen tulee viemään vuosia. Siinä missä terveydenhuollon siirtyminen isommille harteille tuo helpotusta monelle pienelle kunnalle, on varsin epäselvää, mitä uudistus sosiaalipalveluille käytännössä tarkoittaa (ks. Möttönen 2019). On myös epäselvää, miten hyvin sote-alueiden rahoitusmalli toimii. Kannustaako se kuntia panostamaan terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen ja miten rahoitusmalli vastaa väestön hoitotarpeisiin?

Sote-uudistus tulee myös muuttamaan kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia. Hallituksen sote-esityksessä linjataan, että uudistuksen vaikutukset demokratiaan, asukkaiden osallistumismahdollisuuksiin sekä poliittiseen toimintakulttuuriin ja -järjestelmään tulevat merkittävästi riippumaan siitä, millaiseksi hyvinvointialueiden toiminta ja muun muassa toimielin- ja päätöksentekorakenteet muodostuvat, missä määrin hyvinvointialuilla otetaan käyttöön lain mahdollistamia osallistumista ja vaikuttamistapoja, miten niitä eri alueilla sovelletaan, ja missä määrin hyvinvointialueiden asukkaat kiinnostuvat vaikuttamisesta ja haluavat osallistua hyvinvointialueen toimintaan. Kansalaisten osallisuus- ja vaikutusmahdollisuuksien tasapuolisen jakautumisen kannalta on kuitenkin ongelmallista, mikäli niiden järjestäminen jätetään pitkälti hyvinvointialueiden oman aktiivisuuden varaan. Yhdenvertaisten osallisuusmahdollisuuksien turvaamiseksi tulisi hallituksen esityksessä määritellä jokin minimitaso, jolla vaikuttamistavat järjestetään. Nykyinen linjaus, jonka mukaan osallisuus- ja vaikuttamismahdollisuudet tulisi ottaa huomioon hyvinvointialuestrategiassa, vaikuttaa ongelmalliselta, sillä kyseiset teemat voivat helposti jäädä akuutimpien vastuiden jalkoihin.

Erilaisten osallistumisväylien, kuten keskustelu- ja kuuntelutilaisuuksien, asukasraatien, kokemusasiantuntijuuden ja osallistuvan budjetoinnin siirtely yhdeltä hallinnon tasolta toiselle voi aiheuttaa hämmennystä ja epätietoisuutta kansalaisten parissa. Kuten hallituksen esityksessä todetaan, asukkaan tulee tietää, missä asioissa tulisi pyrkiä vaikuttamaan kunnan ja missä hyvinvointialueen kautta. Tässä on ilmeisenä riskinä tosiasiallisten vaikuttamismahdollisuuksien kasaantuminen, kuten aina silloin, kun vastuuta siirretään kansalaisten oman aktiivisuuden varaan. Lisäksi jotkin vaikuttamismuodot jäävät järjestämisen osalta kunnan ja hyvinvointialueiden välisille katvealueille.

Melkein kaikissa puolueiden kuntavaaliohjelmassa halutaan tarjota kuntalaisilla väyliä osallistua kuntapäätöksentekoon. Pohjoismaisten hyvinvointivaltioiden vahvuus onkin ollut kansalaisten sitouttaminen päätöksentekoon, mikä on näkynyt kansainvälisesti korkeana tyytyväisyytenä demokratian toimivuuteen ja luottamuksena julkisiin instituutioihin ja viranomaisiin (Niemelä ym. 2019; Rapeli ja Koskimaa 2020)). Luottamus heijastuu myös siinä, miten viranomaisten ohjeistuksiin ja suosituksiin on koronaepidemian aikana sitouduttu (Georgieva ym. 2021). Muutosten keskellä paikalliselle demokratialle on paikkansa varmistamassa, että valtakunnan politiikassa osataan tunnistaa paikalliset olosuhteet tavalla, joka vai-

kuttaa suurimmasta osasta niiden asukkaista oikeudenmukaiselta. Pandemian aikana on huomattu, etteivät keskushallinnon ja aluehallinnon näkemykset ole aina saumattomasti yhteensopivia.

Lähteet

Anttonen, Anneli ja Sipilä, Jorma (2012). Universalism in the British and Scandinavian social policy debates. Teoksessa Anneli Anttonen, Liisa Häikiö ja Stefánsson, Kollnbein (2012). Welfare state, universalism and diversity. Cheltenham, UK: Edward Elgar, 16–42.

Asplund, Eric, Stevense, Bor, James, Toby ja Clark, Alistair (2020). Elections need to be accessible for the ill during COVID-19 to avoid disenfranchisement. International IDEA Commentary 29.10.2020. <https://www.idea.int/news-media/news/elections-need-be-accessible-ill-during-covid-19-avoid-disenfranchisement>, 20.5.2021.

Borg, Sami (2018). Kuntavaalitutkimus 2017. Helsinki: KAKS – Kunnallisalan kehittämissätiö.

Borg, Sami, Kestilä-Kekkonen, Elina ja Wass Hanna (toim.) (2020). Poliitiikan ilmastomuutos. Eduskuntavaalitutkimus 2019. Oikeusministeriön julkaisuja 2020:5. Helsinki: oikeusministeriö.

Claassen, Christopher (2020). In the mood for democracy? Democratic support as thermostatic opinion. *American Political Science Review* 114(1), 36–53.

Engler, Sara ja Weisstanner, David (2020). The threat of social decline: Income inequality and radical right support. *Journal of European Public Policy* 28(2), 153–173.

Eronen, Anne, Hiilamo, Heikki, Ilmarinen, Katja, Jokela, Merita, Karjalainen, Pekka, Karvonen, Sakari, Kivipelto, Minna, Koponen, Erja, Leemann, Lars, Londén, Pia ja Saikku, Peppi (2020). Sosiaalibarometri 2020. Helsinki: SOSTE ry.

Eronen, Anne, Hiilamo, Heikki, Ilmarinen, Katja, Jokela, Merita, Karjalainen, Pekka, Karvonen, Sakari, Kivipelto, Minna, Knop, Jade ja Londén, Pia (2021). Sosiaalibarometri 2021. Helsinki: SOSTE ry.

Fernandez Gibaja, Alberto (2020). Transforming political parties in the middle of a pandemic: The moment for online voting? <https://www.idea.int/news-media/news/transforming-political-parties-middle-pandemic-moment-online-voting>, 20.5.2021

Georgieva, Irina, Lantta, Tella, Lickiewicz, Jakub, Pekara, Jaroslav, Wikman, Sofia, Loseviča, Marina, Raveesh, Bevinahalli, Nanjegowda Raveesh, Mihai, Adriana ja Lepping Peter. (2021). Perceived Effectiveness, Restrictiveness, and Compliance with Containment Measures against the Covid-19 Pandemic: An International Comparative Study in 11 Countries. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 18(7), 3806.

Gest, Justin, Reny, Tyler ja Mayer, Jeremy (2018). Roots of the radical right: Nostalgic deprivation in the United States and Britain. *Comparative Political Studies* 51(13), 1694–1719.

- Gidron, Noam ja Hall, Peter A. (2017). The politics of social status: Economic and cultural roots of the populist right. *The British Journal of Sociology* 68(S1), S57–S84.
- Gidron, Noam ja Hall, Peter A. (2019). Populism as a problem of social integration. *Comparative Political Studies* 53(7), 1027–1059.
- Gronke, Paul, Manson, Paul, Lee, Jay ja Foot, Canyon (2020). How elections under COVID-19 may change the political engagement of older voters. *Public Policy & Aging Report* 30(4), 147–153.
- Grönlund, Kimmo (Åbo Akademi) ja Borg, Sami (Tampereen yliopisto): Eduskuntavaalitutkimus 2019 (sähköinen tietoaaineisto). Versio 1.0 (2020-09-30). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto (jakaja). <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3467>, 20.5.2021.
- Haikkola, Lotta ja Kauppinen, Eila (2020). Nuorten korona-ajan yksinäisyys ja näkemykset koronan vaikutuksista tulevaisuuteen. Poikkeusolot – nuorten arki koronan keskellä -kirjoitussarja. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokulma66>, 20.5.2021.
- Hallituksen esitys HE 26/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi työsopimuslain, merityösopimuslain ja yhteistoiminnasta yrityksissä annetun lain 51 §:n väliaikaisesta muuttamisesta. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/HE_26+2020.aspx, 20.5.2021.
- Hallituksen esitys HE 241/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_241+2020.aspx, 20.5.2021.
- Hallituksen esitys HE 33/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vuoden 2021 kuntavaalien siirtämisestä. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_33+2021.aspx, 20.5.2021.
- Harjunen, Oskari, Saarimaa, Tuukka ja Tukiainen, Janne. (2021). Love thy (elected) neighbor? Residential segregation, political representation and local public goods. Aboa Centre for Economics Discussion paper No. 138. <https://ace-economics.fi/kuvat/dp138.pdf>, 20.5.2021.
- Helsingin Sanomat 17.3.2021. Hollannin koronavaaleissa ajetaan polkupyörällä koppiin tai äänestetään auton suojista: HS tutustui ”suureen ihmiskokeeseen” paikallaan päällä. <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000007864411.html>, 20.5.2021.
- Hiilamo, Heikki (2020). Why did social and healthcare services reform fail in Finland? *Socialmedicinsk Tidskrift* 97(3), 433–441.

Hiilamo, Heikki (2021). Syntymättömät lapset – väestökysymys Suomen perhepolitiikassa. Helsinki: Into.

Hortala-Vallve, Rafael, Meriläinen, Jaakko ja Tukiainen, Janne (2021). Pre-electoral coalitions: Insights into the creation of political parties. Aboa Centre for Economics Discussion paper No. 143. <https://ace-economics.fi/kuvat/dp143.pdf>, 20.5.2021.

Hyytinen, Ari, Meriläinen, Jaakko, Saarimaa, Tuukka, Toivanen, Otto ja Tukiainen, Janne (2018). Public employees as politicians: Evidence from close elections. *American Political Science Review* 112(1), 68–81.

Im, Zhen, Kantola, Anu ja Wass, Hanna (2020). Neljän kuplan kansa. Miten suomalaiset äänestävät? Helsinki: Kansalaisuuden kuilut ja kuplat -tutkimushanke.

Im Zhen J., Mayer, Nonna, Palier Bruno, Rovny, Jan (2019). The “losers of automation”: A reservoir of votes for the radical right? *Research & Politics* 6(1), <https://doi.org/10.1177/2053168018822395>, 20.5.2021.

International IDEA (2021). Global overview of COVID-19 impact on elections. <https://www.idea.int/news-media/multimedia-reports/global-overview-covid-19-impact-elections>, 20.5.2021.

Kantola, Anu, Saikkonen, Paula, Vesa, Juha, Wass, Hanna ja Ahva, Toni (2020). Kansalaiset koronakriisin kourissa. Mitä poliittisia toimia kannatetaan? Helsinki: Kansalaisuuden kuilut ja kuplat -tutkimushanke.

Kestilä-Kekkonen, Elina, Sipilinen, Josefina, Borg, Sami, Tiihonen, Aino ja Wass, Hanna (2018). Kuntademokratiaindikaattorit. Selvityksiä ja ohjeita 6/2018. Helsinki: oikeusministeriö.

Kunnallisalan kehittämissätiö KAKS (2020). Valtuutetut: Kuntavaalien tärkein asia on kotikunnan talous ja velkaantuneisuus – kuntaliitokset vähiten tärkeä. <https://kaks.fi/uutiset/valtuutetut-kuntavaalien-tarkein-asia-on-kotikunnan-talous-ja-velkaantuneisuus-kuntaliitokset-vahiten-tarkea/>, 20.5.2021.

Kunnallisalan kehittämissätiö KAKS (2021a). Kuntavaalit 2021: Äänessä äänestäjä. <https://kaks.fi/kuntavaalit-2021-aanessa-aanestaja/>, 20.5.2021.

Kunnallisalan kehittämissätiö KAKS (2021b). SDP:n vaalilupauksiin uskotaan eniten. https://kaks.fi/wp-content/uploads/2021/02/tutkimusosio_sdpn-vaalilupauksiin-uskotaan-eniten.pdf, 20.5.2021.

Kunnallisalan kehittämissätiö KAKS (2021c). Tutkimusosio. Puoluetta äänestetään aatteellisen linjan, valtakunnallisen toiminnan ja etujen ajamisen vuoksi. <https://kaks.fi/uutiset/puoluetta-aanestetaan-aatteellisen-linja-valtakunnallisen-toiminnan-ja-etujen-ajamisen-vuoksi/> 20.5.2021.

Kuntaliitto (2019). Kunnan johtamisjärjestelmä.

<https://www.kuntaliitto.fi/osallistuminen-ja-vuorovaikutus/johtaminen-ja-kehittaminen/kuntajohtaminen/kunnan-johtamisjarjestelma>, 20.5.2021.

Kurer, Thomas (2020). The declining middle: Occupational change, social status, and the populist right. *Comparative Political Studies* 53(10–11), 1798–1835.

Mattila, Maija (2017). From representative democracy to democratic representation: Lessons from the Talvivaara controversy. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampere University Press.

Meriläinen, Jaakko ja Tukiainen, Janne (2021). The advantage of incumbents in coalitional bargaining. Aboa Centre for Economics Discussion paper No. 143. <https://ace-economics.fi/kuvat/dp137.pdf>, 20.5.2021.

Möttönen, Sakari (2019). Sote-uudistuksen anatomia. Yhteiskuntapoliittisia näkemyksiä sosiaali- ja terveydenhuollon reformista. Helsinki: Kunnallisan alan kehittämissäätiön julkaisu 26.

Niemelä, Mikko, Kujala, Pietari ja Kangas, Olli (2019). Luottamus ja taloudellinen eriarvoisuus. Teoksessa Maria Bäck ja Elina-Kestilä-Kekkonen (toim.), Poliittinen ja sosiaalinen luottamus: polut, trendit, kuilut. Helsinki: valtiovarainministeriö, hallinnon kehittämissosasto, 199–216.

Nelimarkka, Siiri, Maijala, Seija, Eriksson, Pia ja Heino, Tarja (2021). Koronapandemian vaikutuksia lastensuojelun palveluihin ja asiakkaiden hyvinvointiin vuonna 2020. Työpaperi 5/2021. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-623-7>, 20.5.2021.

Norris, Pippa (2017). The conceptual framework of political support. Teoksessa Sonja Zmerli ja Tom W.G. van der Meer (toim.), *Handbook on Political Trust*. Cheltenham: Edward Elgar, 19–32.

PeVM 4/2021 vp – HE 33/2021 vp. Valiokunnan mietintö. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vuoden 2021 kuntavaalien siirtämisestä https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Sivut/PeVM_4+2021.aspx, 20.5.2021.

Rapeli, Lauri ja Koskimaa, Vesa (2020). Kansalaisten kiinnittyminen politiikkaan. Borg, Sami, Kestilä-Kekkonen, Elina ja Wass Hanna (toim.), *Politiikan ilmastonmuutos*. Eduskuntavaalitutkimus 2019. Oikeusministeriön julkaisu 2020:5. Helsinki: oikeusministeriö, 420–438.

Rissanen, Pekka, Parhiala, Kimmo, Kestilä, Laura, Härmä, Vuokko, Honkatukia, Juha, Jormanainen, Vesa (2020). COVID-19-epidemian vaikutukset väestön palvelutarpeisiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen – nopea vaikutusarvio. Raportti 8/2020. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Salo, Sanna ja Rydgren, Jens. (2021). The battle over working-class voters: How social democracy has responded to the populist radical Right in the Nordic countries. London: Routledge.

Saward, Michael (2010). The representative claim. Oxford: Oxford University Press.

Schwennicke, Antje (2017). A discussion of Christopher H. Achen and Larry M. Bartels' Democracy for Realists: Why elections Do Not Produce Responsive Government. *Perspectives on Politics* 15(1), 148–151.

Slothuus, Rune (2010). When can political parties lead public opinion? Evidence from a natural experiment. *Political Communication* 27(2), 158–177.

Slothuus, Rune ja Bisgaard, Martin (2020). How political parties shape public opinion in the real world. *American Journal of Political Science*, <https://doi.org/10.1111/ajps.12550>, 20.5.2021.

Stokes, Donald E. (1963). Spatial models of party competition. *American Political Science Review* 57(2), 368–77.

Suomen Virallinen Tilasto (SVT) (2019). Väestöennuste. <http://www.stat.fi/til/vaenn/>, 20.5.2021.

Suuronen, Aleks, Grönlund, Kimmo ja Sirén, Rasmus (2020). Puolueiden äänestäjät. Teoksessa: Borg, Sami, Kestilä-Kekkonen, Elina ja Wass Hanna (toim.), *Politiikan ilmastonmuutos. Eduskuntavaalitutkimus 2019. Oikeusministeriön julkaisuja; 2020:5*. Helsinki: oikeusministeriö, 260–287.

Suvisaari, Jaana, Kärkkäinen, Jukka ja Vormaa, Helena (2021). Koronaepidemiolla vaikutuksia psykiatriseen erikoissairaanhoidon, mutta vaikutuksissa alueellisia eroja. Teoksessa: *Koronaepidemian vaikutukset hyvinvointiin, palveluihin ja talouteen*. THL:n seurantaraportti, viikot 2–3/2021, 27.1.2021, 17–18.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Avohilmo (2021a). Perusterveydenhuollon käynnit ja käyntisyys. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/ohjeet-tietojen-toimittamiseen/perusterveydenhuollon-avohoidon-hoitoilmoitus-avohilmo/raportit>, 20.5.2021.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2021b). Omaishoito ja perhehoito. <https://thl.fi/fi/web/ikaantyminen/muuttuvat-vanhuspalvelut/omaishoito-ja-perhehoito#:~:text=Omaishoito%20on%20hoidon%20ja%20huolenpidon,Omaishoitajia%20on%20noin%2048%20700>, 20.5.2021.

Tilastokeskus (2021). StatFin-tietokanta (<https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/>), 20.5.2021.

Valtiovarainministeriö (2018). Millaista monipaikkaisuutta Suomeen? Selvitys kaksoiskuntalaisuudesta. Valtiovarainministeriön julkaisuja 3/2018. Helsinki: valtiovarainministeriö.

Valaste, Maria and Wass, Hanna (2020). Poliittinen osallistuminen osana kokonaisvaltaista kotoutumista. Teoksessa Villiina Kazi, Anne Alitolppa-Niitamo ja Antti Kaihovaara (toim.), *Kotoutumisen kokonaiskatsaus. TEM oppaat ja muut julkaisut; Nro 2019:1*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, 193–205.

Valtioneuvosto (2021). Kansalaispulssi – 18. kierros. fi-
le:///C:/Users/hwass/Downloads/Kansalaispulssi%2024.3.2021%20(3).pdf,
20.5.2021.

Venice Commission (2020). Respect for democracy, human rights and the rule of
law during states of emergency – reflections, [https://rm.coe.int/respect-for-
democracy-hu-man-rights-and-rule-of-law-during-states-of-e/16809e82c0](https://rm.coe.int/respect-for-democracy-hu-man-rights-and-rule-of-law-during-states-of-e/16809e82c0),
20.5.2021.

Wass, Hanna, Ahva, Toni ja Saikkonen, Paula (2021). Marinin hallituksen putkire-
montti: kansalaisten ja päättäjien näkemykset työttömyyseläkkeen lakkauttami-
sesta ja oppivelvollisuuden pidentämisestä. Yhteiskuntapolitiikka 86(2), 201–209.

Wass, Hanna ja Kauppinen, Timo (2020). Palkkakuitti äänestyslippuna: tulojen
yhteys äänestysaktiivisuuteen ja puoluevalintaan. Teoksessa Maija Mattila (toim.),
Eriarvoisuus Suomessa. Helsinki: Kalevi Sorsa -säätö, 157–185.

Westinen, Jussi (2015). Cleavages in contemporary Finland: A study on party-voter
ties. Abo: Abo Academy University.

Westinen, Jussi, Pitkänen, Ville ja Kestilä-Kekkonen, Elina (2020). Perussuomalais-
ten äänestäjäkunnan muutos 2011–2019. Teoksessa: Borg, Sami, Kestilä-
Kekkonen, Elina ja Wass Hanna (toim.), Poliitiikan ilmastonmuutos. Eduskuntavaa-
litutkimus 2019. Oikeusministeriön julkaisuja; 2020:5. Helsinki: oikeusministeriö,
307–331.

Yle 12.3.2021 Analyysi: Kuntavaalien siirron takaa on vaikea löytää salaliittoa.
<https://yle.fi/uutiset/3-11831545>, 20.5.2021.

Ylisalo, Juha (2020). Suomalaisten arviot puolueiden vaalilupausten luotettavuus-
desta ja toteutumisesta. Teoksessa Sami Borg, Elina Kestilä-Kekkonen ja Hanna
Wass (toim.), Poliitiikan ilmastonmuutos. Eduskuntavaalitutkimus 2019. Oikeus-
ministeriön julkaisuja 2020:5. Helsinki: oikeusministeriö, 221–237.

Liitteet

Liitetaulukko 1. Väestörakennemuuttujien regressiokertoimet koko Manner-Suomen analyyseissä.

		Selitettävänä oleva ääniosuus äänestysalueella						
		KESK	KOK	SDP	VIHR	VAS	PS	ÄP
<i>Standardoidut regressiokertoimet</i>								
Malli								
1	Pienituloisten osuus	-0,005	-0,258	-0,045	0,202	0,188	-0,021	-0,451
	Eläkeläisten osuus	0,100	-0,070	0,135	-0,350	0,036	0,062	0,038
	Ruotsinkielisten osuus	-0,312	-0,075	-0,558	-0,085	-0,308	-0,673	0,583
Malli								
2	Ansiotuloaseman laskun kokeneiden osuus	0,272	-0,252	-0,115	-0,257	-0,001	0,152	0,050
	Eläkeläisten osuus	0,012	-0,082	0,156	-0,196	0,103	0,006	-0,141
	Ruotsinkielisten osuus	-0,222	-0,135	-0,588	-0,168	-0,318	-0,624	0,624
Malli								
3	Vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa, osuus	0,255	-0,786	0,181	-0,378	0,265	0,466	-0,677
	Eläkeläisten osuus	-0,077	0,380	-0,006	-0,019	-0,080	-0,268	0,341
	Ruotsinkielisten osuus	-0,213	-0,330	-0,492	-0,220	-0,229	-0,503	0,377
<i>Standardoimattomat regressiokertoimet</i>								
Malli								
1	Pienituloisten osuus	-0,014	-0,367	-0,060	0,224	0,176	-0,014	-0,464
	Eläkeläisten osuus	0,212	-0,076	0,136	-0,297	0,026	0,032	0,030
	Ruotsinkielisten osuus	-0,308	-0,038	-0,261	-0,034	-0,102	-0,158	0,213
Malli								
2	Ansiotuloaseman laskun kokeneiden osuus	1,803	-0,854	-0,361	-0,679	-0,002	0,240	0,124
	Eläkeläisten osuus	0,024	-0,089	0,157	-0,166	0,074	0,003	-0,111
	Ruotsinkielisten osuus	-0,219	-0,068	-0,275	-0,066	-0,106	-0,147	0,228
Malli								
3	Vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa, osuus	0,669	-1,055	0,226	-0,396	0,234	0,292	-0,657
	Eläkeläisten osuus	-0,164	0,412	-0,006	-0,016	-0,057	-0,136	0,268
	Ruotsinkielisten osuus	-0,210	-0,166	-0,230	-0,087	-0,076	-0,118	0,138
N (äänestysalueita aineistossa)		1882	1911	1952	1716	1817	1905	1974

Analyytit on tehty erikseen kullekin puolueelle. Kustakin mallista esitetään sosioekonomista rakennetta kuvaavan muuttujan lisäksi eläkeläisten ja ruotsinkielisten osuuksien kertoimet. Malleissa on vakioitu myös kunta. KESK=Keskusta, KOK=Kokoomus, SDP=Sosialidemokraattinen puolue, VIHR=Vihreät, VAS=Vasemmistoliitto, PS=Perussuomalaiset, ÄP=äänestysprosentti

Liitetaulukko 2. Väestörakennemuuttujien regressiokertoimet kaupunkimaisten kuntien analyyseissä.

Selitettävänä oleva ääniosuus äänestysalueella

		KESK	KOK	SDP	VIHR	VAS	PS	ÄP
<i>Standardoidut regressiokertoimet</i>								
Malli								
1	Pienituloisten osuus	-0,045	-0,268	0,003	0,224	0,222	-0,018	-0,540
	Eläkeläisten osuus	0,114	-0,106	0,154	-0,389	0,039	0,089	0,008
	Ruotsinkielisten osuus	-0,365	0,296	-0,681	-0,024	-0,464	-0,874	0,621
Malli								
2	Ansiotuloaseman laskun kokoneiden osuus	0,306	-0,391	-0,032	-0,367	0,046	0,295	-0,007
	Eläkeläisten osuus	-0,004	-0,050	0,166	-0,196	0,088	-0,018	-0,147
	Ruotsinkielisten osuus	-0,252	0,213	-0,693	-0,200	-0,493	-0,766	0,730
Malli								
3	Vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa, osuus	0,240	-0,900	0,300	-0,440	0,290	0,560	-0,910
	Eläkeläisten osuus	-0,064	0,424	-0,048	-0,026	-0,096	-0,300	0,469
	Ruotsinkielisten osuus	-0,206	-0,198	-0,498	-0,339	-0,331	-0,524	0,175
<i>Standardoimattomat regressiokertoimet</i>								
Malli								
1	Pienituloisten osuus	-0,124	-0,381	0,004	0,249	0,208	-0,012	-0,556
	Eläkeläisten osuus	0,242	-0,116	0,155	-0,329	0,028	0,045	0,006
	Ruotsinkielisten osuus	-0,360	0,149	-0,318	-0,010	-0,154	-0,206	0,227
Malli								
2	Ansiotuloaseman laskun kokoneiden osuus	2,027	-1,323	-0,100	-0,970	0,103	0,466	-0,018
	Eläkeläisten osuus	-0,008	-0,054	0,167	-0,166	0,063	-0,009	-0,116
	Ruotsinkielisten osuus	-0,249	0,108	-0,324	-0,079	-0,164	-0,180	0,266
Malli								
3	Vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa, osuus	0,637	-1,201	0,371	-0,457	0,258	0,353	-0,882
	Eläkeläisten osuus	-0,136	0,461	-0,048	-0,022	-0,068	-0,152	0,368
	Ruotsinkielisten osuus	-0,203	-0,100	-0,233	-0,133	-0,110	-0,123	0,064
N (äänestysalueita aineistossa)		1157	1164	1164	1164	1153	1164	1164

Analyytit on tehty erikseen kullekin puolueelle. Kustakin mallista esitetään sosioekonomista rakennetta kuvaavan muuttujan lisäksi eläkeläisten ja ruotsinkielisten osuuksien kertoimet. Malleissa on vakioitu myös kunta. KESK=Keskusta, KOK=Kokoomus, SDP=Sosialidemokraattinen puolue, VIHR=Vihreät, VAS=Vasemmistoliitto, PS=Perussuomalaiset, ÄP=äänestysprosentti

Liitetaulukko 3. Väestörakennemuuttujien regressiokertoimet taajaan asuttujen ja maaseutumaisten kuntien analyseissä.

		Selitettävänä oleva ääniosuus äänestysalueella						
		KESK	KOK	SDP	VIHR	VAS	PS	ÄP
<i>Standardoidut regressiokertoimet</i>								
Malli								
1	Pienituloisten osuus	0,263	-0,231	-0,285	-0,048	-0,035	-0,014	-0,019
		-						
	Eläkeläisten osuus	0,073	0,065	0,160	-0,063	0,118	-0,051	-0,029
		-						
	Ruotsinkielisten osuus	0,262	-0,429	-0,422	-0,129	-0,131	-0,439	0,504
Malli								
2	Ansiotuloaseman laskun kokeneiden osuus	0,234	-0,098	-0,203	-0,079	-0,062	-0,011	0,111
	Eläkeläisten osuus	0,033	-0,052	0,045	-0,074	0,113	-0,057	-0,067
		-						
	Ruotsinkielisten osuus	0,178	-0,469	-0,495	-0,150	-0,146	-0,443	0,529
Malli								
3	Vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa, osuus	0,308	-0,368	-0,191	-0,154	0,129	0,101	-0,013
		-						
	Eläkeläisten osuus	0,132	0,190	0,128	0,016	0,004	-0,132	-0,031
		-						
	Ruotsinkielisten osuus	0,228	-0,476	-0,465	-0,132	-0,125	-0,433	0,501
<i>Standardoimattomat regressiokertoimet</i>								
Malli								
1	Pienituloisten osuus	0,732	-0,329	-0,377	-0,054	-0,033	-0,009	-0,020
		-						
	Eläkeläisten osuus	0,154	0,070	0,161	-0,054	0,084	-0,026	-0,023
		-						
	Ruotsinkielisten osuus	0,259	-0,216	-0,197	-0,051	-0,043	-0,103	0,184
Malli								
2	Ansiotuloaseman laskun kokeneiden osuus	1,553	-0,333	-0,637	-0,208	-0,139	-0,017	0,271
	Eläkeläisten osuus	0,070	-0,056	0,045	-0,063	0,081	-0,029	-0,053
		-						
	Ruotsinkielisten osuus	0,176	-0,236	-0,231	-0,059	-0,048	-0,104	0,193
Malli								
3	Vailla perusasteen jälkeistä tutkintoa, osuus	0,808	-0,494	-0,237	-0,161	0,114	0,063	-0,013
		-						
	Eläkeläisten osuus	0,280	0,207	0,129	0,013	0,003	-0,067	-0,024
		-						
	Ruotsinkielisten osuus	0,225	-0,240	-0,218	-0,052	-0,042	-0,102	0,183
N (äänestysalueita aineistossa)		725	747	788	552	664	741	810

Analyytit on tehty erikseen kullekin puolueelle. Kustakin mallista esitetään sosioekonomista rakennetta kuvaavan muuttujan lisäksi eläkeläisten ja ruotsinkielisten osuuksien kertoimet. Malleissa on vakioitu myös kunta.

KESK=Keskusta, KOK=Kokoomus, SDP=Sosialidemokraattinen puolue, VIHR=Vihreät, VAS=Vasemmistoliitto, PS=Perussuomalaiset, ÄP=äänestysprosentti

Kunnallisan kehittämissäätöön Julkaisusarjassa ovat ilmestyneet

1 Sami Borg & Sari Pikkala

KUNTAVAALITRENDIT (2017)

2 Toim. Soile Pohjonen & Marika Noso

KANSALAINEN KESKIÖÖN! NÄKÖKULMIA SOTE-UUDISTUKSEEN (2017)

3 Markku Lehto

MIKSI HANKE EI ONNISTUNUT – VAI ONNISTUIKO SE? (2017)

4 Tapio Häyhtiö

OSALLISUUTTA SOTE-PALVELUIHIN PALVELUMUOTOILEIMALLA? (2017)

5 Veera Värtinen

TUTKIJAT JA SOSIAALISEN MEDIAN KÄYTTÖ (2017)

6 Esko Hussi, Esa Mäkinen & Erkki Vauramo

IKÄÄNTYVÄ VÄESTÖ JA TOIMINTAKYVYN YLLÄPITO (2017)

7 Matti Wiberg (toim.)

FAKTAT JA POLITIIKKA (2017)

8 Antti Mykkänen

VALTUUTETTUJEN ILMAPUNTARI 2017- KUNNAT, MAAKUNNAT JA YHTEISTYÖ (2017)

9 Sanna Laulainen, Helena Taskinen, Jere Rajaniemi, Erja Rappe, Päivi Topo & Sari Rissanen

KUMPPANUUDELLA KUNTOON–KUNTIEN JA JÄRJESTÖJEN YHTEISTYÖ IÄKKÄIDEN TERVEYDEN EDISTÄMISESSÄ (2017)

10 Auli Valli-Lintu

SOTE- JA KUNTARAKENTEEN PITKÄ KUJANJUOKSU (2017)

11 Esa Ahonen, Maire Ahopelto, Matti Heikkinen, Marjo Huovinen-Tervo & Eeva Mäntymäki

NÄIN TEHDÄÄN SAUMATON SOTE-KAINUUN HILJAINEN TIETO 2003–2017 (2017)

12 Anneli Hujala & Johanna Lammintakanen

PALJON SOTE-PALVELUJA TARVITSEVAT IHMISET KESKIÖÖN (2018)

13 Anita Kangas

AKTIIVISET OSALLISTUJAT – KUNTALAISET KULTTUURI- JA LIIKUNTAPALVELUJEN KEHITTÄJINÄ (2018)

- 14 Juha Talvitie
100 VUOTTA KAAVOITUSTA – MUUTTUVA MAANKÄYTTÖ (2018)
- 15 Erkki Vauramo, Seppo Ranta, Jonna Taegen & Ira Verma
SOTE-PALVELUT MUUTTUVAT UUDISTUKSESTA HUOLIMATTA - KONSORTION
TYÖN TULOKSET 2015–2017 JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET (2018)
- 16 Kaija Saranto, Eija Kivekäs, Sari Palojoki, Ulla-Mari Kinnunen, Olli Sjöblom &
Reima Suomi
TIEDONKULUN VAIKUTUS SOTE-PALVELUJEN MAINEESEEN (2018)
- 17 Jasmin Penttinen
ARVIO KUNTIEN KOTISIVUISTA (2018)
- 18 Tomi Venho
KABINETIN PUOLELLA
SÄÄTIÖT JA PUOLUERAHOITUS SUOMESSA (2018)
- 19 Niina Laine, Paula Timonen, Anne Halmetoja, Suvi Hakoinen, Heini Kari &
Hanna Kortejärvi
HOIVAYKSIKÖISSÄ LÄÄKEHUOLLON JA -HOIDON PITÄISI OLLA JOUKKUEPELIÄ
(2018)
- 20 Roosa Talvitie, Hannu Rantanen & Eeva Hämäläinen
KUNNAN ROOLI TURVALLISUUDESSA KOROSTUU (2018)
- 21 Raitio Katja, Sevón Eija & Rönkä Anna
DIGITAALINEN OPPIMISPELI VAUVAPOLKU: VANHEMMUUTEEN VALMISTAUTU-
MISTA PELILLISEN OPPIMISEN KEINAIN (2019)
- 22 Hannes Manninen & Tapani Tölli
HELSINKI VS. MUU SUOMI – VASTAKKAINASETTELUSTA YHTEISYMMÄRRYK-
SEEN (2019)
- 23 Timo Aro, Susanna Haanpää ja Anna Laiho
YRITYSDYNAMIIKKA KUNTIEN ELINVOIMATEKIJÄNÄ (2019)
- 24 Jyri Manninen, Anna Karttunen, Matti Meriläinen, Anna Jetsu &
Anna-Kaisa Vartiainen
HYVINVOINTIA JA SOSIAALISTA PÄÄOMAA – KANSALAIPOISTON MERKITYS
KUNNALLE JA ALUEELLE (2019)
- 25 Jorma Niemelä
JÄRJESTÖT SOTE-SUOMEA RAKENTAMASSA (2019)
- 26 Sakari Möttönen
SOTE-UUDISTAMISEN ANATOMIA. YHTEISKUNTAPOLIITTISIA NÄKEMYKSIÄ SO-
SIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON REFORMISTA (2019)

- 27 Auli Valli-Lintu
SOTE- JA KUNTARAKENTTEEN PITKÄ KUJANJUOKSU – OSA II (2019)
- 28 Jukka Pellinen, Vesa Voutilainen, Kari Sippola, Toni Mättö ja Antti Rautiainen
RISKIEN HALLINNAN KÄYTÄNNÖT SUOMEN SUURIMMISSA KAUPUNKIKONSER-
NEISSA (2019)
- 29 Erkki Vauramo
SOTE - PYRAMIDISTA PALVELUVERKKOON. IKÄÄNTYMINEN JA NIUKKA TULE-
VAISUUS (2019)
- 30 Mimmu Alanko, Marja Kankaanranta & Saana Mehtälä
DIGITAALISET PORTFOLIOT SUOMALAISESSA VARHAISKASVATUKSESSA (2020)
- 31 Pekka Kettunen
KUNTIEN MAAHANMUUTTOPALVELUT: HAASTEITA VAI HYVIÄ KÄYTÄNTEITÄ
(2020)
- 32 Anne Kallio
KUNTIEN TYÖLLISTYMISPALVELUT – ELINVOIMAN VAHVISTAMISTA VAI SOSI-
AALIPALVELUA? (2020)
- 33 Arto Haveri
TULEVAISUUDEN KUNTAJOHTAMINEN (2020)
- 34 Taina Peltonen
KOULUTUSVIENNI – KUNTIEN UUSI PALVELUTUOTE? (2020)
- 35 Olli-Pekka Ryytänen, Erkki Vauramo, Teemu Malmi & Ville Koikkalainen
SOTE JA IKÄÄNTYMISEN ONGELMAT – SELVIÄMISPOLUN ETSINTÄÄ (2020)
- 36 Marja Keväjärvä, Maria Lindholm & Arto Reiman
ETTÄ JOKU NÄKEE MUT – OMAISHOITAJAN HYVINVOINTI JA TARPEET (2020)
- 37 Antti Mykkänen
KUNTADEMOKRATIA – VALTUUTETTUKYSELY 2020 (2021)
- 38 Fredriika Jakola & Eeva-Liisa Prokkola
VOIDAANKO RAKENNERAHASTOILLA VAIKUTTAA? KUNTIEN NÄKÖKULMA
(2021)
- 39 Toni Ryytänen, Torsti Hyyryläinen & Ryo Umeda
DIGITAALISET ALUSTAEKOSYSTEEMIT JA KUNTIEN ELINVOIMA – TAPAUSTUT-
KIMUS JAPANISTA (2021)
- 40 Riikka Lämsä, Mia Niemi & Marjaana Seppänen
KOTI SAIRAALANA – ONNISTUNEEN KOTISAIRAALATOIMINNAN EDELLYTYKSET
(2021)

41 Juha Hämäläinen

SOSIAALISESTI KESTÄVÄ YHTEISKUNTA – LÄHTÖKOHTIA, SUUNTAVIIVOJA,
REUNAehtoJA (2021)

42 Tiina Mäkelä & Marja Kankaanranta

COVID-19-PANDEMIAN VAIKUTUKSET TULEVAISUUDEN OPPIMISYMPÄRISTÖI-
HIN (2021)

43 Tuomas Zacheus, Mira Kalalahti, Janne Varjo & Samira Harjula

YHTEISTYÖ NUORTEN OPINTO- JA URAOHJAUKSESSA (2021)

Hanna Wass, Timo M. Kauppinen,
Paula Saikkonen & Heikki Hiilamo

KENEN HYVINVOINNISTA PUOLEET VÄLITTÄVÄT?

Kesän 2021 kuntavaalit käydään tilanteessa, jossa sote-uudistuksen toteutuminen on epävarmaa, ja sen toteuttamisen tapa ja seuraukset ovat kunnissa arvailujen varassa. Ennakointia ei helpota sekään, että koronapandemian pitkäaikaisista vaikutuksista kuntien talouteen tai väestön hyvinvointiin ei vielä ole saatavilla tarkkoja arvioita.

Raportissa tarkastellaan kuntavaaleja hyvinvointivaltion kehityksessä äänestäjien tarpeiden ja puolueiden tarjoamien ratkaisuehdotusten kautta. Missä määrin kuntaohjelmissa esitetyt hyvinvointilinjaukset vastaavat sitä, mistä ryhmistä puolue on edellisissä kuntavaaleissa saanut eniten kannatusta?